

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru

Bakalářská práce

Autor: PaedDr. Martin Knytl, MBA, MCS
Studijní program: Speciální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.
Oponent práce: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: PaedDr. Martin Knytl, MBA, MCS

Studium: P20K0352

Studijní program: B0111A190019 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Název bakalářské práce: **Sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru**

Název bakalářské práce AJ: The Sexual Victimization of Young Adults in Cyberspace

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se věnuje tématu sexuální viktimizace v kyberprostoru se zaměřením na současnou mládež. Cílem teoretické části práce je definovat kyberprostor a virtuální komunikaci, kriminalitu jako etopedickou kategorii a viktimologii. Dále je cílem specifikovat sexuální viktimizaci prostřednictvím rizikových jevů, kterými jsou sexting, kybergrooming, sexuální kyberobtěžování či sextortion. Práce také popisuje možnosti speciálně-pedagogické prevence a intervence. V praktické části je cílem, s využitím kvantitativně orientované výzkumné strategie, zjistit zkušenosti mládeže se sexuální viktimizací v kyberprostoru.

CEJP, Martin. *Kriminologický výzkum: praktická příručka*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. 175 s. ISBN 978-80-7380-743-6.

GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologie*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2019. 587 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana*. Bratislava: Iris, 2016. 165 s. ISBN 978-80-8153-061-6.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna et al. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status obětí a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. 168 s. ISBN 978-80-247-4849-8.

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.

Oponent: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 9.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru* vypracoval pod vedením vedoucí práce Mgr. Lucie Křivánkové, Ph.D., samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 3. 1. 2024

Martin Knytl

Poděkování

Mé poděkování na tomto místě náleží paní Mgr. Lucii Křivánkové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, poskytnuté konzultace a vstřícný přístup při zpracovávání předkládané bakalářské práce. Poděkování patří rovněž Bc. Elišce Kvasničkové za jazykovou a stylistickou korekturu textu bakalářské práce. Rád bych též poděkoval všem respondentům, kteří participovali na vyplnění dotazníkového šetření v elektronické podobě.

Anotace

KNYTL, Martin. *Sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 76 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou sexuální viktimizace v kyberprostoru se zaměřením na současnou mládež. Teoretické kapitoly se věnují charakteristikám mládeže z pohledu několika společenských disciplín, psychosexuálnímu vývoji, spektru sexuality, rizikovému sexuálnímu chování, kyberprostoru a rovněž rizikovým aspektům virtuální komunikace. Hlavní pozornost je zaměřena na kybernetickou sexuální viktimizaci. Na úvod jsou definovány jevy, jako jsou kriminalita a delikvence a následně jejich aplikace na kyberprostor. Dále je představena viktimologie, a především proces viktimizace. Následuje vymezení vybraných forem online sexuální viktimizace, které jsou rovněž předmětem zájmu výzkumného šetření. Součástí textu je také vzhled do možností prevence a intervence sexuální viktimizace v kyberprostoru. Empirická část za použití kvantitativně orientovaného přístupu a techniky dotazníku zjišťuje prevalenci sexuální viktimizace v kyberprostoru u dostupného výběru současné mládeže.

Klíčová slova: mládež, sexualita, oběť, sexuální viktimizace, kyberprostor

Annotation

KNYTL, Martin. *The Sexual Victimization of Young Adults in Cyberspace*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 76 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the issue of sexual victimization in cyberspace with a focus on contemporary youth. The theoretical chapters are devoted to the characteristics of youth from the perspective of several social science disciplines, psychosexual development, the spectrum of sexuality, risky sexual behaviour, cyberspace, as well as the risky aspects of virtual communication. The main focus is on cyber sexual victimization. At the outset, phenomena such as crime and delinquency are defined and then applied to cyberspace. Next, victimology, and especially the process of victimization, is introduced. This is followed by a definition of selected forms of online sexual victimization, which are also the subject of interest of the research investigation. The text also includes an insight into the possibilities of prevention, and intervention of sexual victimization in cyberspace. The empirical part, using a quantitative-oriented approach and questionnaire technique, investigates the prevalence of sexual victimization in cyberspace among an accessible sample of contemporary young adults.

Keywords: young adults, sexuality, victim, sexual victimization, cyberspace

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Profil mládeže a sexuality	10
1.1 Přístupy k vymezení mládeže.....	10
1.2 Psychosexuální vývoj mládeže a aspekty sexuality	15
1.3 Rizikové sexuální chování mládeže a jeho formy.....	20
2 Kyberprostor a riziková virtuální komunikace.....	24
2.1 Definování kyberprostoru	24
2.2 Specifika virtuální komunikace a její rizika.....	26
3 Kybernetická sexuální viktimizace	29
3.1 Kriminalita a kyberkriminalita jako formy nežádoucího chování	29
3.2 Viktimologie a viktimizace v kontextu sexuality.....	33
3.3 Formy sexuální viktimizace v kyberprostoru.....	38
4 Prevence a intervence sexuální viktimizace v kyberprostoru	42
4.1 Preventivní aspekty sexuální viktimizace v kyberprostoru.....	42
4.2 Možnosti intervence u obětí sexuální viktimizace v kyberprostoru.....	44
5 Prevalence sexuální viktimizace v kyberprostoru u mládeže.....	47
5.1 Výzkumný problém, cíle a předpoklady	47
5.2 Představení metodologie výzkumného šetření.....	50
5.3 Charakteristika sběru dat a výzkumného souboru	52
5.4 Výsledky výzkumného šetření	55
5.5 Shrnutí výzkumného šetření.....	62
Závěr	65
Seznam použitých zdrojů	67
Seznam objektů.....	76
Příloha	

Úvod

Lidská sexualita v nejširším a moderním pojetí představuje rozmanitou škálu sexuální a genderové identifikace. Přestože se de facto jedná o soukromé charakteristiky každého člověka, leckdy bývají lidé s odlišnou genderovou identitou a sexuální orientací terčem předsudků, stereotypů až diskriminačních, nenávistných či jiných projevů záměrného chování ze strany jejich původců nebo vybraných příslušníků majoritní binární a/nebo výhradně heterosexuální sociální skupiny.

Předkládaná bakalářská práce se věnuje jedné negativní rovině, jejíž výskyt může být podmíněn sexuální orientací. Jedná se o rovinu sexuální viktimizace neboli o proces, kdy se potenciální oběť stává skutečnou obětí. Téma práce je však více konkretizováno, aby reflektovalo znaky současné společnosti. Z tohoto důvodu je sexuální viktimizace zaměřena na kyberprostor a její formy, které spojením tohoto negativního jevu a specifického prostředí vznikají. Za cílovou, resp. výzkumnou skupinu byla zvolena mládež, která se v hojné míře pohybuje ve zmíněném online prostředí.

Motivem autora pro zpracování tématu sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru je nejen jeho určitá „jedinečnost“, ale také jeho částečná rezonance ve veřejném prostoru, kdy se v české společnosti stále ve větší míře objevují témata, jako jsou práva sexuálních menšin, ochrana zvláště zranitelných osob na základě genderu nebo sexuální orientace, tzv. Istanbulská úmluva, konsent neboli souhlas se sexuální aktivitou, redefinice znásilnění, postavení sexuální výchovy ve vzdělávání nebo práce s oběťmi trestných činů.

Cílem bakalářské práce je na základě odborných zdrojů charakterizovat sexuální viktimizaci v kyberprostoru a jí blízké oblasti a současně zjistit míru zkušeností mládeže se sexuální viktimizací v kyberprostoru z hlediska sexuální orientace. Pro splnění vytyčeného cíle je práce členěna do pěti kapitol. Čtyři kapitoly jsou zpracovány teoreticky a pátá kapitola empiricky. Smyslem dané struktury práce je postupovat od širších poznatků v tématu k poznatkům užším, jinými slovy aplikovat teoreticky orientované kapitoly na výzkumné šetření, které je součástí empirické páté kapitoly.

Očekávaným přínosem bakalářské práce je nejen orientace v přístupech k mládeži, sexualitě nebo kyberprostoru, ale především role sexuality ve formách sexuální viktimizace v kyberprostoru, kdy zmíněnou viktimizaci lze považovat za negativní důsledek sofistikovanějších způsobů kyberkriminality a kyberdelikvence. Bakalářská práce může rovněž sloužit jako inspirace pro studium viktimologických aspektů v etopedii se zřetelem na sexualitu.

1 Profil mládeže a sexuality

První kapitola se zaměřuje na charakterizování mládeže a sexuality jakožto ústředních témata souvisejících se sexuální viktimizací mládeže v kyberprostoru. Jinými slovy uvedené charakteristiky slouží jako základní pilíře předkládaného tematického zaměření práce. Kapitola vymezuje mládež jako sociální skupinu z pohledu různých společenských věd, její psychosexuální vývoj a také současný obraz sexuality. Nedílnou součástí jsou formy rizikového sexuálního chování.

1.1 Přístupy k vymezení mládeže

Charakteristika termínu *mládež* nemá jednotnou podobu. Přestože je daný termín hojně používán, při jeho vysvětlení je zapotřebí uvést, o jakou společenskou vědu se autor opírá. S ohledem na téma bakalářské práce je pojem *mládež* vymezen z pohledu pedagogiky, psychologie, sociologie a kriminologie, resp. trestního práva a potažmo etopedie jakožto subdisciplíny speciální pedagogiky.

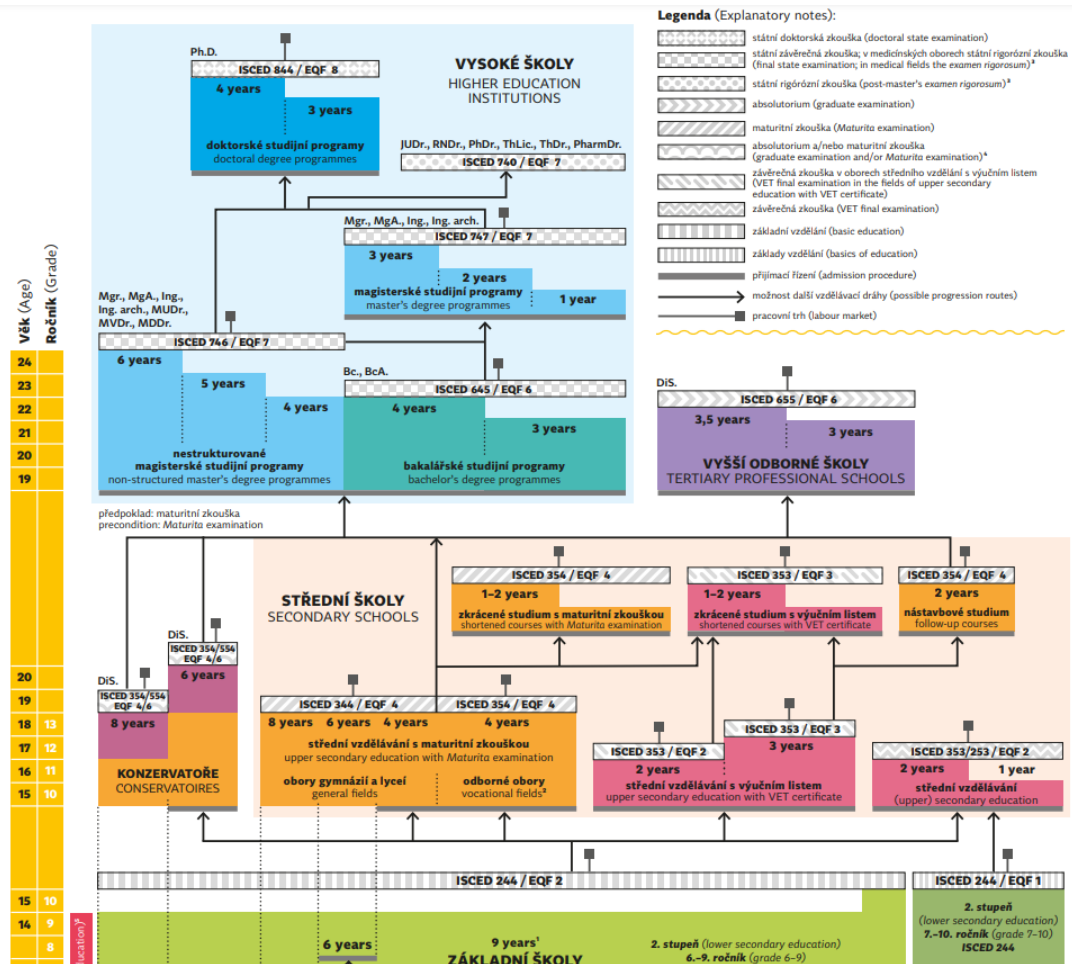
Pedagogika nahlíží na mládež především jako na skupinu jedinců, která je objektem edukace, tedy výchovy a vzdělávání. Podle *Výkladového slovníku z pedagogiky* do skupiny mládeže patří jedinci od 14 až 15 let do 25 let, tudíž se jedná o období mezi dětstvím a dospělostí. Mládež v tomto věkovém rozmezí prochází ve velké míře socializačním procesem, změnami osobnosti, utvářením určitého postavení ve společnosti, nabýváním nových sociálních rolí a vztahovými obtížemi nejen s vrstevníky, dospělými, ale také s učiteli. Autoři dodávají, že vztahové obtíže mj. souvisejí s prodlužováním školního vzdělávání (Kolář a kol., 2012).

Prodlužování školního vzdělávání je možno chápat v kontextu stoupajícího trendu v počtu žáků na středních školách a studentů na vysokých školách. Od školního, respektive akademického roku 2019/2020 lze pozorovat vzrůstající trend právě v počtu žáků SŠ a studentů VŠ (Český statistický úřad, 2023). Je však důležité uvést, že tato skutečnost je zapříčiněna také silnými populačními ročníky.

Obdobným způsobem, jako je tomu u Koláře a kol. (2012), je definována mládež v *Pedagogickém slovníku*. Průcha a kol. (2013) uvádějí, že jde o sociální skupinu ve věku 15–25 let, která ze společenského hlediska neplní role dětí, nicméně nejde ani o plnohodnotné dospělé.

Pro vymezení období a pojmu *mládež* z aspektu pedagogiky je možné se opřít také o momentálně platnou vzdělávací soustavu. S ohledem na uvedené charakteristiky mládež věkově spadá do konce povinné školní docházky, tj. ukončení nižšího sekundárního

vzdělávání na základní škole. Následuje vyšší sekundární vzdělávání na některém typu střední školy (střední odborné školy, střední odborná učiliště, gymnázia). Poté připadá v úvahu terciární vzdělávání na vysokých školách (univerzitách). V posledním případě se nejedná pouze o jedince – studenty do 24–25 let, ale také o studenty do 26 let, ba dokonce do 28 let, jedná-li se o studenty doktorských studijních programů (viz Obrázek 1).

Obrázek 1 Výňatek schématu vzdělávací soustavy České republiky 2022/2023

Zdroj: Dům zahraniční spolupráce & Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023

Věkové rozmezí mládeže z pohledu pedagogiky je tedy možné rozšířit na jedince od 15 let až do 26 let (či 28 let). Výzkumný soubor mládeže pro účely bakalářské práce, jež je součástí kapitoly 5 *Prevalence sexuální viktimizace v kyberprostoru u mládeže*, se dle uvedené vzdělávací soustavy proto opírá o věkovou škálu 15–26 let.

S pedagogikou je velmi silně spojována psychologie. Termín *mládež* se v této vědní disciplíně neobjevuje, pracuje se však s pojmy, jako jsou *dospívání* nebo *adolescence* ad.

Vágnerová a Lisá (2021) uvádějí pojmy *dospívání* a *adolescence* jako synonyma, která označují takové období v lidském životě jako období přechodné mezi dětstvím a dospělostí, a to v rozmezí 10.–20. roku života. Jde o životní fázi, ve které dochází k zásadní

proměně osobnosti v oblasti tělesné, psychické i sociální, přičemž značnou roli mají psychické a sociální faktory a jejich vzájemná provázanost. „Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím. Dospívání je obdobím hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout proměnu sebe sama i vztahů s jinými lidmi a dosáhnout přijatelného sociálního postavení. (...) Období dospívání charakterizuje hledání vlastní identity, boj s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, svých kompetencích i o své pozici ve společnosti. Je důležité, aby převládlo přesvědčení o pozitivní perspektivě vlastního směřování i o vlastních schopnostech, a z toho vyplývající ochota experimentovat. (...) Délka období dospívání, především psychosociálního vývoje, narůstá, dříve začíná a později končí.“ (Vágnerová & Lisá, 2021, s. 373–374)

Zmíněné autorky (Vágnerová & Lisá, 2021) dělí období do dvou fází, kterými jsou:

1. raná adolescence – neboli pubescence v rozmezí 11–15 let, jež je charakteristická tělesným dospíváním, ve spojení s pohlavním dozráváním, změnou způsobu myšlení, změnami v emočním prožívání, osamostatňováním se od značného vlivu rodičů, důležitostí přátelských vztahů, prvními láskami, experimentováním v partnerských vztazích, snahou odlišit se (tj. subkultura mládeže, viz dále) a ukončením povinné školní docházky;
2. pozdní adolescence – probíhá na škále 15.–20. roku věku, vyznačuje se psychickou a sociální variabilitou, pohlavním dozráním, většinou zkušeností s prvním sexuálním stykem, značnou psychosociální proměnou ve smyslu změny osobnosti jedince a jeho společenské pozice, důkladnější přípravou či postupným ukončováním profesní přípravy, utváření sociální identity v kontextu životního stylu, kultury, hodnot, sociálních rolí, vrstevnických vztahů atp.

Období dospívání podle Langmeiera a Krejčířové zahrnuje životní etapu ve věkovém rozmezí 11–22 let. Dospívání rozdělují na dvě období, a to na pubescenci a adolescenci. Pubescence popisuje jedince ve věku 11–15 let, kdy se ve fázi prepuberty (první pubertální fázi) objevují první sekundární pohlavní znaky. U dívek také nastupuje menstruace a chlapci mají zkušenost s první noční polucí. Další fází je fáze vlastní puberty (druhá pubertální fáze), která trvá do dosažení reprodukční schopnosti s ohledem na individuální vývoj dívek či chlapců. Období adolescence se vztahuje na věkové období 15–22 let. Je postupně dosaženo reprodukční zralosti a tělesného růstu, mění se postavení jedince ve společnosti, objevují se častější a emocionálně hlubší erotické vztahy, mění se jedincovo sebezpojetí atd. (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Na základě charakteristik uvedených autorů je možné shrnout, že dospívání představuje vysoce akcelerovanou životní etapu se zásadními změnami po stránce biologické, psychické i sociální. Tyto změny mají značný vliv také rozvoj a vnímání vlastní identity a sexuality, což je předmětem dalších částí textu.

Je očividné, že období dospívání není pro věkovou škálu 15–26/28 let dostačující. V tomto momentě se nabízí souhlasné stanovisko k tvrzení Vágnerové a Lisé (2021), že dospívání může končit i déle než ve 20 letech. Ostatně Langmeier a Krejčířová (2006) zahrnují do dospívání věk až do 22 let. V tomto ohledu je možné tvrdit, že mládež z psychologického hlediska zahrnuje jak dospívání, tak i časnou dospělost.

Časná dospělost představuje období ve věku od 20 do 25–30 let, kdy se jedná o přechodné období mezi dospíváním a plnou dospělostí. Hodnocení dosažení dospělosti je vztaženo ke kritériím dospělosti, jako jsou věk, převzetí určitých vývojových úkolů a dosažení určitého stupně osobní zralosti. Konkrétně jde především o upevnění identity dospělého člověka, identifikaci s rolí dospělého, produktivní orientaci, ujasnění osobních cílů, nezávislost na rodičích, hledání partnera/partnerky, zakládání vlastní rodiny apod. (Langmeier & Krejčířová, 2006). Počátek mladé (časné) dospělosti lze mj. označit termínem *vynořující se dospělost*, kterým se označuje období již od 18. roku věku až do 29 let (Millová, 2016a).

Nejširší vymezení mládeže nabízí sociologické disciplíny, přestože základ definice je stejný jako u pedagogiky či psychologie. „Mládež je sociální skupina ve společnosti, která na věkové škále představuje etapu mezi dětstvím a dospělostí. Hranici mezi dětstvím a obdobím mládeže můžeme spojit s nabytím občanského průkazu, resp. ukončením základní školní docházky, tedy s patnáctým rokem věku. Mnohem složitější je stanovení horní hranice, která je spojena se sociální dospělostí (na rozdíl od fyziologické a psychické). Ta představuje zaujetí role dospělého na dráze profesní (plné zapojení do pracovního procesu), rodinné (založení rodiny) i na dráze společenské aktivity (začlenění do různých společenských, zájmových organizací apod.).“ (Antl & Kraus, 2017, s. 51)

K uvedené charakteristice lze podle Saka doplnit, že mládež jednoznačně není homogenní skupina, jelikož její hranice nejsou pevně stanoveny, vysokou roli v jejich životě má sociální zrání, rovněž se jedná o jedince, kteří často bývají ekonomicky závislí na „světě dospělých“. Každá skupina mládeže představuje určitou generaci se svými specifiky (Sak, 2018). Označení *mládež* lze také vztahovat k určité situaci, kdy lze říct, že konkrétní film je nepřístupný mládeži do 15 let, existuje vysokoškolská mládež, přestože

jde o dospělé osoby se všemi občanskými právy, lze hovořit o vědecké mládeži, tedy o pracovnících ve věku 30 a více let (srov. s Kahuda, 2018).

Zvláštnosti sociální skupiny mládeže je možné určit i tím, že její členové si vytvářejí specifickou kulturu, která se odlišuje od „hlavní“ kultury. Jedná se o tzv. subkulturu mládeže, kterou Smolík charakterizuje jako typ subkultury, jež se váže na specifické způsoby chování mládeže, určité hodnotové preference, přijímání či odmítání určitých norem a životní styl. Všechny tyto atributy se promítají do podmínek života daných jedinců (Smolík, 2017). Obecně lze mládež, ale také subkulturu mládeže, považovat za typ referenční sociální skupiny, tudíž skupiny, od níž jedinec odvozuje své chování, hodnoty, normy ad. (srov. s Linková, 2015; Urban, 2022).

K sociologickému pojetí mládeže lze zařadit také mezinárodní hledisko. Například OSN (neboli Organizace spojených národů, v ang. *United Nations*) a UNESCO (neboli Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu, v ang. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) ve vztahu ke statistickým účelům charakterizují mládež, v ang. *youth*, jako osoby ve věku 15–24 let. Tuto skupinu považují za velice flexibilní kategorii, jelikož jejich definice není univerzální. Důvodem jsou odlišnosti mezi jednotlivými státy a regiony v tom, jak nahlízejí na mládež a koho do této skupiny řadí (United Nations & UNESCO, 2023). Odlišnost v místní příslušnosti dokazuje definice Evropské komise, která do kategorie mládeže zahrnuje mladé lidi ve věku 15–29 let (European Commission, 2023).

Oblast kriminologie a trestního práva, potažmo také etopedie, je-li brána v potaz klasifikace poruch chování podle věku, definuje mládež zcela jasně a zřetelně. Oporou je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zkráceně zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Uvedené zákony pracují s několika pojmy, jako jsou *dítě*, *dítě mladší 15 let*, *mladistvý*, *mládež* a *osoba ve věku blízkém věku mladistvých*.

V obecné rovině se v kriminologii a trestním právu odlišuje dítě a dospělý. Dítětem je osoba mladší 18 let, není-li uvedeno trestním zákonem jinak (§ 126 trestního zákoníku). Dospělým je tedy osoba starší 18 let, která má již plnou trestní odpovědnost. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pracuje především s termíny *dítě mladší 15 let*, *mladistvý* a *mládež*. Dítětem mladším 15 let je osoba, která v době spáchání protiprávního jednání nedovršila 15. rok věku [§ 2 odst. 1 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže]. Za mladistvého se označuje osoba, která v době spáchání protiprávního jednání již dovr-

šila 15. rok věku, avšak nepřekročila 18. rok věku [§ 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže]. Souhrnně se obě skupiny označují termínem *mládež* [§ 2 odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže]. Pojem *osoba ve věku blízkém věku mladistvých* představuje v trestním právu zvláštní označení. Je uveden ve výčtu polehčujících okolností protiprávního jednání, kdy v praxi se aplikuje na jedince mezi 18.–19. rokem věku. S uvedeným trestněprávním pojetím mládeže souhlasí například Matoušek a Matoušková (2011), kteří rovněž do této skupiny řadí mladé lidi do doby dovršení 18. roku věku, avšak bez označení dolní věkové hranice.

Závěrem lze shrnout, že mládež představuje relativně širokou věkovou sociální skupinu, která se nachází mezi obdobím dětství a obdobím dospělosti, kdy jejím hlavním úkolem je hledání, vytváření a ukotvení vlastní identity, stejně jako bio-psycho-sociální zrání. Tím i současně vzniká prostor pro působení určitých rizik, jež mohou cestu k vlastní identitě a bio-psycho-sociální (do)zrání narušovat.

1.2 Psychosexuální vývoj mládeže a aspekty sexuality

V návaznosti na předchozí podkapitulu a téma práce se následující text stručně věnuje psychosexuálnímu vývoji a z vícero stran také sexualitě s ohledem na její současná specifika.

Průkopníkem teorie psychosociálního vývoje byl zakladatel psychoanalýzy S. Freud, který ji představil na počátku 20. století. Měl za to, že v psychosociálním vývoji má zásadní roli jedincova rodina, především otec a matka, přičemž širší sociální prostředí již onu důležitou roli nehraje. Ústředním bodem jeho teorie bylo libido neboli sexuální pud. Samotná teorie obsahuje pět vývojových stádií, které se pojí k určitému věkovému období a oblasti uspokojení pudu. V kontextu mládeže zaujímá místo stadium poslední, tedy genitální fáze. Dochází k ní od puberty, kdy pud přestává být autoerotickým, jedinec nachází sexuální objekt mimo svoji vlastní osobu. Zdrojem uspokojení pudu jsou pohlavní orgány jedince, jedinec objevuje heteroerotické objekty, začínají vznikat zralé vztahy na bázi dospělé sexuality (Millová, 2016b). Jak uvádí Spilková (2010), E. H. Erikson se pokusil reformulovat tuto periodizaci a to tak, že vzal v psychosexuálním vývoji v potaz také společenské, kulturní a historické podmínky vývoje dětí. Vycházel z předpokladu, že jedinec musí na každém vývojovém stupni projít a vyřešit určitý psychosociální konflikt.

Od počátku dospívání probíhají u jedinců značné tělesné změny a rozvíjejí se sekundární pohlavní změny. Součástí tohoto vývojového procesu je rovněž autoerotika, tedy poznávání svého těla, včetně masturbace, dochází k rozvoji heterosexuální erotiky a po-

kusům o první heterosexuální kontakty. Jedním ze zásadních mezníků v této životní etapě je také první sexuální zkušenost, která má význam nejen biologický, ale také psychosociální. Přináší totiž jeden ze symbolů přechodu do dospělosti. Rovněž posiluje určitou prestiž v adolescentní skupině. Nedílnou komponentou dospívání je rozvoj genderové identity a uvědomování vlastní sexuality, do čehož mj. zasahují i vnější vlivy, jako jsou společenské prostředí, rodina, vrstevníci apod. V tomto případě dochází tedy i k určitému vnějšímu hodnocení jedince (srov. s Vágnerová & Lisá, 2021). Vezmou-li se v potaz vícestanné aspekty psychosexuálního vývoje, nelze s Vágnerovou a Lisou souhlasit v tom, že by v dospívání docházelo pouze k rozvoji heterosexuální erotiky a heterosexuálních kontaktů.

Celé období adolescence samozřejmě ovlivňuje sexuální chování jako takové. Nejenže odráží tělesný vývoj, ale stává se i chováním „zbrklým, bezmyšlenkovitým, někdy je charakterizované špatným odhadem jeho sociálních dopadů, obecně rizikovým chováním a nedostatkem kritičnosti.“ (Spilková, 2010, s. 99) Tato problematika je dále rozebrána v podkapitole *1.3 Rizikové sexuální chování mládeže a jeho formy*.

Psychosexuální vývoj je pro člověka důležitý také z toho pohledu, že určuje nebo míří k určení sexuality, a to jak po stránce biologické, tak i psychické (emocionální) a sociální. Sexualita má v tomto kontextu relativně široké pojetí. Jak uvádějí Křišová a Poláčková, „sexualita je jedním z klíčových aspektů života každého člověka. Zahrnuje v sobě pohlaví, genderovou identitu a genderové role, sexuální orientaci, erotiku, potěšení, intimitu a reprodukci. Může být prožívána a vyjadřována prostřednictvím myšlenek, tužeb, přesvědčení, postojů, hodnot, chování, praktik, rolí a vztahů. Ačkoliv sexualita obecně zahrnuje všechny zmíněné rozměry, ne všechny musí být jednotlivými lidmi prožívány nebo vyjadřovány. Pro každého člověka má sexualita trochu jiný význam. Je ovlivňována biologickými, ale do značné míry také společenskými, psychologickými, náboženskými či historickými faktory. Mravní normy sexuality se proto mění v čase i napříč kulturami.“ (Křišová & Poláčková, 2022, s. 13)

Jak bylo uvedeno, sexualita a samotný psychosexuální vývoj v sobě zahrnují celou řadu aspektů. Mezi základní komponenty či roviny patří pohlavní/sexuální identifikace, sexuální orientace/sexuální preference a sexuální reaktivita (chování a emoce). Následující text uvádí „tradiční“, ale také „moderní“ pojetí všech komponent, které má charakter inkluzivní, diverzitní a interdisciplinární. Jak uvádějí Pitoňák a Macháčková (2022), dnes je snahou upouštět od překonaných, a dokonce necitlivých pojmů, což je dokonce součástí

Doporučení k mediálnímu obrazu sexuálních menšin, kterou vydal Výbor proti diskriminaci Rady vlády pro lidská práva a zmocněnkyně vlády pro lidská práva v roce 2011.

Pohlavní/sexuální identifikace

Identifikace v kontextu pohlaví a sexuality znamená příslušnost či pocit příslušnosti. Pojmem *pohlaví* se v tradičním pojetí rozumí biologické rozdíly mezi muži a ženami, což se váže i na pohlavní identitu, která je jedinci vrozená a dána jeho anatomii, chromozomy, hladinou hormonů apod. (Fafejta, 2016). S tím souvisí i termín *pohlavní role*, který je vnějším projevem pohlavní identity, na jeho utváření mají rozhodující vliv kulturně-sociální vlivy zprostředkované především rodinou a dalším modelovým chováním osob v okolí jedince během jeho socializace (Spilková, 2010).

K pohlaví se v současné době váže pojem *gender*, který v určitých situacích vyvolává v laické i odborné veřejnosti „vášně“. „Termín *gender* se používá k označení kulturně a sociálně vytvořených rozdílů a očekávání mezi muži a ženami. Se stejným významem bývá někdy užíván český výraz *rod*, na rozdíl od pojmu *pohlaví*, které je chápáno hlavně v biologickém smyslu slova.“ (Kimplová et al., 2023, s. 21)

Pitoňák a Macháčková dodávají, že *gender* je psychologický, sociální a behaviorální konstrukt, jež zahrnuje hned několik podob a jevů:

- *genderová identita (genderová sebe/identifikace)* – jedná se o vnitřní vnímání genderu a příslušnosti k určité genderové komunitě, jimiž jsou muži, ženy, trans lidé, genderqueer lidé atd.; pojí se s vlastním sebeurčením a sociálními rolemi, se kterými se jedinec identifikuje; *gender* může a nemusí být v souladu s pohlavím, které mu bylo zapsáno po narození;
- *genderové vyjadřování/projev/exprese* – jde o behaviorální rovnu genderu, kdy jedinec projevuje svou identitu prostřednictvím chování a vzhledu;
- *cisgender* – označuje osoby, jejichž *genderová* identita odpovídá pohlaví, které jim bylo po narození zapsáno; jde o doplněk k pojmu *transgender*;
- *transgender* – popisuje takové jedince, kteří nepocítují soulad mezi pohlavím, které jim bylo zapsáno po narození, a *genderovou* identitou; označuje také lidi, jejichž *genderové* vyjadřování není v souladu se společenským očekáváním; obecně se rozlišují trans nebo transgender ženy či trans nebo transgender muži;
- *genderově nekonformní osoba (genderqueer osoba)* – jedná se o osobu, jejíž *genderový* projev zcela neodpovídá očekáváním společnosti, tedy neplní společensky očekávanou roli spojenou s pohlavím;

- *genderově rozmanité osoby* – jde o zastřešující pojem, který se využívá k charakteristice genderových identit, jež přesahují binární uspořádání společnosti, tedy na ženy a muže;
- *queer* – používá se jako zastřešující termín pro označení sexuálních identit lidí, kteří se přihlásili k sexuální identitě vycházející z queer hnutí, jež nebude zatíženo předsudky a nadměrnou výlučností; současně jde o zastřešující a inkluzivní termín pro osoby, kteří se neidentifikují jako cisgender, případně jako heterosexuální;
- *intersex* – jedná se o pojmenování lidí, kteří se rodí s pohlavními orgány, hormonálními a/nebo chromozomálními znaky, avšak neodpovídají běžně charakteristice ženy či muže (Pitoňák & Macháčková, 2022);
- *LGBTQIA+* – zkratka označující lesby, gaye, bisexuály, transgender lidi, queer lidi, lidi, kteří přemýšlejí o své identitě (písmeno Q z ang. *questioning*), intersex lidí a asexuály.

Co se týká sexuální (sebe)identifikace a identity, jde o souvislost mezi tím, jak člověk uvažuje sám o sobě ve vztahu ke své sexuální orientaci (Pitoňák & Macháčková, 2022).

Sexuální orientace/sexuální preference

Sexuální identita je velmi těsně spjata se sexuální orientací, přičemž někdy mohou být tyto pojmy brány za synonyma. Fafejta (2016) uvádí, že sexuální identita přímo vychází ze sexuální orientace, jež je z psychologického hlediska důležitá pro ztotožnění se se širší sociální skupinou lidí stejné orientace. V určitých ohledech je možné také brát pojmy *sexuální orientace* a *sexuální preference* za skoro totožné. Spilková (2010) k sexuální preferenci uvádí, že jde o způsob dosažení sexuálního uspokojení a o to, kdo je objektem erotické přitažlivosti.

Sexuální nebo erotická přitažlivost tvoří podstatu termínu *sexuální orientace*. Ta je determinována třemi dimenzemi, jimiž jsou:

- fyzická a citová přitažlivost – ve většině případů jdou obě složky přitažlivosti směrem k jednomu objektu, nicméně se může stát, že se objeví zkřížená nebo smíšená orientace, což znamená fyzickou přitažlivost k jednomu objektu a citovou přitažlivost k druhému objektu;
- intenzita fyzické a citové přitažlivosti – určuje, zdali člověk je či není asexuální (bez fyzické přitažlivosti k druhému člověku), nebo zdali je či není aromantický*á (bez citové přitažlivosti k druhému člověku); obě varianty intenzity přitažlivosti se mohou, ale také nemusí vzájemně kombinovat;

- objekt fyzické a citové přitažlivosti – jinými slovy jde o to, který druhý člověk v prvním člověku vyvolává fyzickou a citovou přitažlivost; jedná se však také o faktory, jako jsou věk, počet partnerů*partnerek, tělesný vzhled, dominantní či submisivní role atd. (Pavlica, 2021).

Objekt fyzické a citové přitažlivosti de facto určuje, zdali je člověk orientace heterosexuální (jedince přitahuje opačné pohlaví/gender), homosexuální (jedince přitahuje stejné pohlaví/gender) či bisexuální (jedince přitahuje opačné a stejné pohlaví/gender). Všechny obdoby sexuální orientace, potažmo sexuální identity, které nejsou v souladu s heteronormativním nastavením, lze souhrnně označit orientací nebo identitou neheterosexuální. Existují různé podoby sexuální orientace/identity, kdy užší výběr těchto podob je součástí následující tabulky (viz Tabulka 1).

Tabulka 1 Podoby sexuálních orientací/identit

Sexuální orientace/identita	Charakteristika
Allosexualita	opak asexuality, tj. člověk cítí sexuální přitažlivost k druhým
Androsexualita	sexuální nebo citová přitažlivost k mužům, mužství, maskulinitě
Biromantismus	člověk je romanticky přitahován k příslušníkům více než jednoho genderu
Demisexualita	člověk cítí sexuální přitažlivost až po navázání silného emočního pouta k určité osobě
Gynesexualita	sexuální nebo citová přitažlivost k ženám, ženství, femininitě
Monosexualita	zahrnuje osoby, jež jsou fyzicky i emočně přitahovány pouze jedním genderem, tedy výhradní heterosexuálové*ky, lesby a gayové
Pansexualita	člověk není v rámci fyzické nebo citové přitažlivosti limitován genderem ostatních
Sapiosexualita	označuje ty, kdo dávají při hledání protějšku přednost inteligenci před jinými charakteristikami
Skoliosexualita	sexuální nebo citová přitažlivost k trans či nebinárním lidem

Zdroj: Pavlica, 2021

Pavlica (2021) k uvedeným příkladům dodává, že i přes obsahovou blízkost termínů *sexuální orientace* a *sexuální identita* nemusí být spolu v souladu. Jinými slovy člověk může být například demisexuální heterosexuál nebo sapiosexuální gay atp.

Sexuální reaktivita

Sexuální reaktivita představuje sexuální chování, a s tím související emoce. V první řadě je vhodné uvést, že sexuální chování se řadí mezi zcela běžné projevy v chování, které by

nemělo být bezdůvodně potlačováno. Vše samozřejmě záleží na nastavení obecně přijímaných a dodržovaných právních, sociálních i mravních norem.

Na obecné rovině je možné sexuální chování definovat jako sexuální aktivity lidí ve vztahu k sobě a/nebo k druhým lidem (Pitoňák & Macháčková, 2022). Vývoj sexuálního chování je podmíněn rozvojem sexuálních emocí, jež se rozvíjejí především v průběhu puberty a adolescence. Samotné sexuální chování má několik funkcí, jimiž jsou schopnost dosáhnout sexuálního vzrušení, rozvíjení citů zamilovanosti jako erotické fascinace sexuálním objektem, prosazování maskulinity či feminity (v kontextu genderové binarity), rozvoj dominance či submise, rozvoj vztahů, zdroje potěšení a vzrušení, uvolnění tenze apod. Závěrem lze uvést, že sexuální identita, sexuální orientace a sexuální reaktivita tvoří integrační celek, který se utváří během puberty, případně o něco déle (Spilková, 2010).

1.3 Rizikové sexuální chování mládeže a jeho formy

Období mládeže je charakteristické chováním, prostřednictvím kterého jedinec podrobuje zkoušce své vlastní hranice. Jak bylo uvedeno v psychologickém pojetí mládeže, adolescentů, období dospívání je specifické experimentováním v různých podobách. Takové experimentování lze ve větším počtu příkladů označit za rizikové chování.

V obecné rovině se termínem *rizikové chování* rozumí „chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.“ (Miovský & Zapletalová, 2006 in Miovský, 2015a, s. 28; Čech, 2015, s. 144) Širůčková dodává, že „rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.“ (Širůčková, 2015, s. 161)

Rizikové chování představuje širokou škálu forem, přičemž většinou se jedinec projevuje rizikově prostřednictvím vícero forem onoho chování. Z tohoto důvodu se používá označení *syndrom rizikového chování v dospívání* (ve zkratce SRCH-D), případně v adolescenci. Syndrom je tak tvořen několika symptomy, tedy formami rizikového chování.

Formy rizikového chování pojmenovává řada odborných publikací a článků, avšak nejčastěji používanými zdroji je *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků, studentů ve školách a školských zařízeních*, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2010 (pozn.: Metodické doporučení se průběžně aktualizuje), a na něj navazující *Národní strategie primární prevence rizikového*

chování dětí a mládeže na období 2019–2027, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2019. *Národní strategie* uvádí, že primární prevence rizikového chování se zaměřuje především na tyto formy:

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání různých návykových látek, netolismus, gambling;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- rizikové sexuální chování (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010 & 2019).

Podle Čecha (2015) lze k uvedeným formám dodat také okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte. K rizikovým formám se vyjadřuje také Knytl (2019), který hovoří o analogických formách rizikového chování, respektive formy rizikového chování v přirozeném prostředí mají své obdoby v kyberprostoru.

Pro potřeby práce je hlavním předmětem zájmu rizikové sexuální chování. Jedná se o jednu ze tří oblastí syndromu rizikového chování v dospívání, a to spolu s oblastmi rizikového chování spočívajícího ve zneužívání návykových látek a rizikového chování v oblasti psychosociální (srov. s Hamanová, 2015).

Miovský do kategorie rizikového sexuálního chování zahrnuje takové behaviorální projevy, jež doprovázejí sexuální aktivity a vykazují prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních a dalších typů rizik (Miovský, 2015b). Další typy rizik se samozřejmě odvíjejí od konkrétního sexuálního chování, nicméně za významná rizika se dají považovat i ta, která souvisejí s duševním zdravím, etikou a morálkou, ekonomickou situací a rovinou případného protiprávního jednání.

Co se týká forem rizikového sexuálního chování, i ty lze rozdělit podle prostředí, ve kterém se uskutečňují, tedy v přirozeném prostředí nebo v kyberprostoru. Bohužel vyšší procento forem rizikového sexuálního chování, bez ohledu na prostředí, může být prostředkem sexuální viktimizace, ať již na rovině delikvence či kriminality.

Rizikové sexuální chování v přirozeném prostředí zahrnuje rizikové jevy, jako jsou předčasný začátek sexuálního života, promiskuitní chování neboli časté střídání sexuálních partnerů, náhodní partneři, prostituční chování, nechráněný sexuální vaginální a anální styk (absence kondomu a antikoncepce), předčasná a nechtěná těhotenství, rizikové sexuální praktiky (například v nevhodných hygienických podmínkách nebo i konsenzuální BDSM praktiky), sexuální nátlak a sexuální zneužívání ve všech formách (srov. s Miovský, 2015b, Hamanová, 2015; Jonášová, 2012). Miovský k uvedeným podobám rizikového sexuálního chování doplňuje i ty formy, které jsou v kombinaci s jinými rizikovými jevy. Jedná se například o užívání návykových látek a rizikového sexu či již zmíněné formy v kombinaci s agresivními projevy (Miovský, 2015b).

Nedílnou součástí problematiky jsou také rizikové sexuální jevy, ke kterým dochází v kyberprostoru. Jde například o sexting, zasílání nevyžádaného erotického obsahu a pornografie dalším osobám, sextortion neboli sexuální vydírání zveřejněním erotického materiálu, pornografie ze msty (tzv. *revenge porn*), kybergrooming a další (viz 3.3 *Formy sexuální viktimizace v kyberprostoru*).

Do oblasti online rizikových sexuálních jevů lze též zařadit nadměrnou konzumaci pornografického materiálu, a to nejen pod hranicí 18. roku věku. Nadměrná konzumace pornografie je škodlivá i v následujících vývojových obdobích. Především v období adolescence a mladé dospělosti však může znamenat osvojování si takových sexuálních norem, které se vymykají běžným sexuálními aktivitám.

S ohledem na zmíněné formy rizikového sexuálního chování je možné souhlasit s Hamanovou, že především na počátku adolescence je předčasný začátek sexuálního života problematický. Důvody tohoto názoru tkví především v psychosociální a socioekonomické nezralosti jedinců, která souvisí s hledáním a rozvojem vlastní identity, biologickém vývoji, kdy více ohrožené jsou dívky než chlapci, selhávání ochrany před pohlavními nemocemi i před těhotenstvím a nezralé a nevhodné motivaci pro zahájení sexuálního života. Právě nezralá a nevhodná motivace, do které je možné řadit nízký věk, tlak vrstevníků, mediální tlak (především sociální sítě) a další společenské vlivy, narušuje tzv. sexuální kompetenci, kterou se rozumí autonomní rozhodnutí o počátku sexuálního života bez vnějšího nátlaku vrstevníků nebo partnera*ky, bez vlivu omamných a psychotropních látek a za použití antikoncepce (srov. s Hamanová, 2015).

Každý jedinec by k vlastní sexualitě a sexuálnímu chování jako takovému měl přistupovat za zachování sexuálního (i reprodukčního) zdraví. Přestože je očividné, že mládež experimentuje, a tím přichází do kontaktu s rizikovými sexuálními jevy offline i online,

měla by prostřednictvím preventivní i osvětové práce být alespoň seznámena se základními principy sexuálního zdraví.

Světová zdravotnická organizace definuje pojem *sexuální zdraví* jako „stav fyzické, emocionální, mentální a sociální pohody ve vztahu k sexualitě; není to pouze nepřítomnost nemoci, poruchy funkce nebo vady. Sexuální zdraví vyžaduje pozitivní a ohleduplný přístup k sexualitě a sexuálním vztahům, stejně jako možnost mít příjemné a bezpečné sexuální zkušenosti, bez nátlaku, diskriminace a násilí. Má-li být dosaženo a udržováno sexuální zdraví, musí být respektována, chráněna a naplňována sexuální práva.“ (WHO, 2006 in Federální centrum pro zdravotní výchovu, 2017, s. 22)

Definice sexuálního zdraví tak uvádí, že všichni lidé mají a mohou ovlivňovat vlastní sexuální zdraví, přičemž mají právo se rozhodnout, kdy a v jaké podobě budou mít sexuální zkušenost. Rovněž lze z daného vymezení vyčíst, že je hodnotou respekt k podobám sexuality a sexuálním právům. Podle názoru autora je možné, vzhledem k již uvedenému textu, sexuální zdraví vztáhnout i na sexuální kyberjevy. V tom případě je tudíž možné označit sexuální zdraví jako součást (téma) zdraví v kyberprostoru nebo digitálního well-beingu.

Vzhledem k uvedenému sexuálnímu zdraví lze i v kontextu možné sexuální viktimizace v kyberprostoru uvést, jaká existují sexuální práva, která mají být vůči každému jednotlivci respektována. Do sexuálních práv se řadí právo: na rovnost a nediskriminaci; nebýt mučen a nezažívat kruté, nelidské nebo ponižující zacházení nebo trestání; na soukromí; na nejvyšší dosažitelnou úroveň sexuálního zdraví a sociálního zabezpečení; na volbu partnera*ky; rozhodnout se, zda být či nebýt sexuálně aktivní; na sexuální vztahy na základě vzájemné dohody; uzavřít manželství a založit rodinu, vstoupit do manželství se svobodným a úplným souhlasem nastávajících manželů a na rovnost v manželství a při jeho zániku; rozhodnout se o počtu dětí a věkovém rozestupu mezi nimi; na informace a vzdělávání (v oblasti sexuality); na svobodu názoru a projevu; na účinný prostředek nápravy porušení základních práv (srov. s WHO, 2023).

Rizikové sexuální chování je relativně širokou oblastí různých lidských projevů, které mohou být jednorázovým nebo opakujícím experimentem. V určitých ohledech však mohou dané projevy překročit hranice sexuální normality (s ohledem na sociální a individuální normalitu), čímž se stávají problematické pro všechny zúčastněné aktéry. Je nutné brát zřetel na fakt, že každý člověk se může stát původcem nebo obětí sexuální viktimizace porušující principy sexuálního zdraví a sexuálních práv, a to nejen v přirozeném prostředí, avšak i v kybernetickém prostředí.

2 Kyberprostor a riziková virtuální komunikace

Druhá kapitola přináší stručný vhled do kyberprostoru jakožto specifického sociálního prostředí, ve kterém se mohou odehrávat vybrané formy rizikového sexuálního chování. Dané formy chování mohou v konkrétních případech vést až k samotné online sexuální viktimizaci. Součástí kapitoly je též úvod do virtuální komunikace, respektive její stinné stránky, kterou lze považovat za posilující faktor již zmíněné sexuální viktimizace v kyberprostoru.

2.1 Definování kyberprostoru

Postupný rozvoj počítačových sítí a současných moderních technologií dopomohl ke vzniku internetu. Jeho neustálým rozšiřováním a zdokonalováním prostřednictvím procesu digitalizace (též informatizace, komputelizace atp.) lze hovořit o vzniku zvláštního prostředí, tedy kyberprostoru. Termín *kyberprostor* vychází z ang. slova *cyberspace*. Informační zdroje však pracují také s pojmy, jako jsou *kybernetické prostředí*, *online prostředí*, *online prostor* nebo *virtuální prostředí*.

Kyberprostor je jakýmsi globálním sociálním prostorem, nenachází se uvnitř žádných hranic, jde o svět, který je všude a přitom nikde. Není však tam, kde žijí těla. Barlow uvádí, že kyberprostor se skládá z transakcí, vztahů a samotných myšlenek uspořádaných jako stálá vlna v síti komunikace. V kyberprostoru se nachází svět, do kterého mohou vstoupit všichni bez výsad a předsudků spjatých s rasou, ekonomickou mocí, vojenskou silou nebo místem narození. Jedná se také o svět, ve kterém může kdokoli a kdekoli vyjádřit své přesvědčení, jakkoliv ojedinelé, aniž by se musel bát, že bude násilím umlčen nebo donucen se přizpůsobit (Barlow, 1996). Jinými slovy kyberprostor je takové prostředí, které je všudypřítomné a nachází se mimo přirozený a hmatatelný časoprostor. Jeho klíčovou charakteristikou je vstup, který je umožněn všem.

Na kyberprostor lze nahlížet ze stránky technicko-fyzické, aktivizační a sociální. Všechny tyto stránky jsou na sobě závislé a ovlivňují se. Následující text obsahuje různá vymezení moderní podoby kyberprostoru.

Kyberprostor je virtuálním prostředím obývaným uživateli elektronických sítí, umožňuje sociální interakci a vytváří pocit nové formy společnosti, ze které může vycházet nové pojetí identity člověka. Jde o jakýsi vesmír, který je tvořen věcmi, jež lze vidět a slyšet, ale současně nejsou fyzickými objekty, nýbrž výsledky výměny a hromadění informací a vědomostí z mnoha odlišných oblastí (Riva, Galimberti, 2001 in Viktorová, Zielina, 2015).

Z čistě technicko-fyzického hlediska je kyberprostor „tvořen prvky ICT, které vytvářejí pomocí protokolu TCP/IP celosvětovou globální počítačovou síť a jednotlivými počítačovými systémy, které jsou do této sítě připojeny a které v ní interagují.“ (Kolouch a kol., 2019, s. 36)

Česká legislativa charakterizuje kybernetický prostor jako „digitální prostředí umožňující vznik, zpracování a výměnu informací, tvořené informačními systémy a službami a sítěmi elektronických komunikací.“ [§ 2 písm. a) zákona č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti] Sítěmi elektronických komunikací se v tomto zákoně a dle § 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, rozumí takové sítě, které umožňují přenos signálu bez ohledu na typ přenášené informace.

Propojení technicko-fyzické, aktivizační i sociální stránky kyberprostoru nabízí například Kolouch. Píše, že kyberprostor je prostor, ve kterém se uskutečňují kybernetické aktivity, je vytvořený z informačních a komunikačních technologií, jež vytváří virtuální svět jako paralelu k prostoru reálnému. Tato virtuální realita nemá začátku ani konce, ale současně je její existence závislá na materiálních technologiích v reálném světě. Kyberprostor, jakožto nehmotné médium, je schopný se pomocí hmotných médií (počítačových sítí, systémů apod.) adaptovat a měnit v případě jejich poškození. Nicméně celkové zhroucení materiálního média vede k nezvratnému poškození či plnému zániku kyberprostoru jako takového (Kolouch, 2016).

Aktivizační (tj. aktivita uživatelů kyberprostoru) a sociální stránku kyberprostoru lze spatřit u Hakkena, jenž pojímá kyberprostor jako sociální arénu. Do té vstupují všichni sociální aktéři používající informační technologie ke vzájemné sociální interakci. Tím se v kybernetickém prostředí utváří nové, nebo spíše potenciální životní styly, které však jsou reálné a distinktivně odlišné od životních stylů, ve kterých nehrají roli informační technologie (Hakken, 1999 in Macek, 2003).

Z hlediska časoprostoru je vhodné uvést Sakův přístup ke kyberprostoru. Podle Saka je kyberprostor časoprostorová entita, která se odlišuje od časoprostoru přirozeného světa. Vstupem do kyberprostoru člověk opouští přirozený svět a skutečný čas mizí, mění se na ohnisko, které časově protíná všechny online uživatele po celé planetě. Tím Sak pojímá kyberprostor za zásadní inovaci v lidské společnosti, životním stylu a vnitřním světě člověka, u které lze očekávat, že postupně promění společnost, lidskou civilizaci, životní pole člověka a člověka samotného (Sak, 2007).

Uvedený text dokazuje, že kyberprostor představuje komplexní, nehmatatelné a také složité prostředí, jehož existence by nebyla možná bez technicko-fyzické stránky. Nicméně klíčovými aspekty kyberprostoru jsou také aktivita uživatelů a jejich virtuální sociální chování. Poslední zmíněné aspekty jsou právě ty aspekty, které vytvářejí pozitivní i negativní charakter kyberprostoru. Pohyb v kyberprostoru lidem v ledajakých situacích pomáhá a ulehčuje jim práci. Bohužel však může dojít k tomu, že se člověk stane „otrokem“ kyberprostoru, strůjcem delikventních až trestných činů anebo jeho obětí. V tomto kontextu se již má na mysli kyberkriminalita a sexuální viktimizace. Analogicky ke kyberprostoru přistupuje Kolouch, podle kterého je pomyslným ledovcem, kde viditelná část je prostorem, ve kterém se pohybuje běžný uživatel při své rutinní práci s moderními technologiemi, kdežto pod vodou je prostor, ve kterém se mohou odehrávat a odehrávají různé formy kriminálního jednání (Kolouch, 2016).

2.2 Specifika virtuální komunikace a její rizika

Kybernetické prostředí, jakožto druh média, lze označit za socializačního činitele. Kyberprostor formuje svět, jenž svým důsledným vlivem zapříčiňuje změny v psychosociálním zrání, vývoji, chování a percepci. V tomto pojetí je možné uvést termín *mediální socializace*, kdy na jedné straně jsou posilovány a podporovány ostatní prostředky socializace a samotný rozvoj jedince, ale na straně druhé kyberprostor představuje potenciální hrozbu pro hodnoty vštěpované „offline“ socializačními činiteli a zprostředkovateli společenské kontroly. Kyberprostor tedy nabízí různé obrazy života a modely chování, které však nemusejí vždy odpovídat skutečnosti (srov. s McQuail, 2009).

Hulanová se vyjadřuje k realitě kyberprostoru. Virtuální realita kyberprostoru může zasahovat do přirozené reality člověka a stírat hranice mezi těmito dvěma světy. Následkem může být vyvolání určité změny u člověka, např. změny vnímání času a škodlivého jednání (srov. s Hulanová, 2012).

Pohyb jedinců v kyberprostoru, ale také škodlivé jednání v onom prostoru (ve vztahu k původcům a obětem), lze interpretovat na základě psychologických aspektů tohoto prostředí. Suler uvádí, že sociální říše nazývající se kyberprostor rozšiřuje hranice sociální interakce digitalizujících se jedinců, vztahů a skupin, což s sebou přináší následující psychologické aspekty:

- Omezená percepce – při komunikaci v kyberprostoru není možné stoprocentně pozorovat jak verbální, tak neverbální komunikaci. Nejvíce se využívá psaný text, čímž je jedinec omezován na svých smyslech, a není tedy schopen vnímat další

aspekty neverbální komunikace. I když moderní technologie umožňují audiovizuální komunikaci, je u uživatele omezena kvalita fyzických a taktilních interakcí, schopnost empatie atp.

- Psaný text – textová komunikace je méně kvalitní než běžná komunikace v reálném prostředí, ale i tak může být mocnou formou sebevyjádření ovlivňující mezilidské vztahy. Skrze e-maily a chatové zprávy člověk nedokáže však vystihnout, jaký ve skutečnosti je. Přestože textová komunikace patří mezi nejběžnější formy sociální komunikace, nenahradí kontakt v přirozeném prostředí.
- Flexibilita identity – člověk může v kyberprostoru prezentovat vlastní, pravdivou identitu nebo může být anonymním uživatelem, jinými slovy pozorovatelem s flexibilní („pohyblivou“) identitou, která může sloužit k různým účelům. S tímto je spojen disinhibiční efekt, který se projevuje dvěma způsoby. Na jedné straně flexibilitu identity lidé využívají k tomu, aby projevili nějakou nepříjemnou potřebu nebo emoci, v častých případech ji používají k online protiprávnímu jednání, na straně druhé jim umožňuje být upřímní a otevření ohledně některých osobních problémů, o kterých by nemohli nebo nechtěli mluvit při osobním kontaktu.
- Změněné vnímání – jedinci mohou v kyberprostoru činit úkony, které v reálném světě nejsou možné, např. v souvislosti s gamingem. Při neustálém opakování těchto aktivit může dojít ke stírání virtuální a přirozené reality, což může být pro člověka tak atraktivní záležitostí, že již nebude chtít tento svět opustit a může se na něm stát závislým.
- Transcendentální prostor – dochází k vymizení zeměpisné vzdálenosti a hranic, které by v reálném světě znamenaly pro komunikaci mezi lidmi určitou potíž. Uživatel kyberprostoru tak může snadno vyhledat někoho se stejnými zájmy a potřebami, i když je od něj tisíce kilometrů daleko. Negativní povaha tohoto aspektu je spojena s jedinci s asociálními motivacemi, kteří mají v úmyslu uskutečnit v kyberprostoru určitou formu škodlivého jednání.
- Časová flexibilita – kyberprostor vytváří prostor, ve kterém je možné „natahovat čas“, to znamená, že reakci na určitou situaci lze odložit a promyslet. Aktéroví rizikových aktivit kyberprostoru tento aspekt napomáhá konat své jednání promyšleně a také dlouhodobě (např. v podobě konkrétní formy sexuální viktimizace).
- Zapisovatelnost – veškerá komunikace a aktivita v kyberprostoru je sledována, zaznamenávána a dlouhodobě uchovávána. Nejedná se pouze o dokumenty a sou-

bory, ale také o sociální vztahy. Stejně jako „informace“, jsou uloženy v online prostředí. Zapisovatelnost s sebou přináší rizika pro běžné uživatele ve smyslu nabývání dojmů úzkosti, nedůvěry a dokonce paranoii, jelikož se uživatel může stát terčem pachatelů a jejich škodlivého jednání (Suler, 1998a; Hulanová, 2012).

Uvedené psychologické aspekty kyberprostoru, které lze považovat za psychosociální aspekty, je důležité doplnit jevem a termínem *disinhibice*. Efekt *disinhibice* neboli opadnutí (odložení) zábran znamená stav jedince, během kterého dochází k překonání rozpaků, ostychu, plachosti, ale též k obcházení různých norem. Jedinec v kyberprostoru říká to, co by ve skutečnosti neřekl, koná tak, jak by ve skutečnosti nekonal, či sdílí citlivé informace o sobě samém, které by standardně o sobě nesdílel, a to včetně emocí, strachů a tužeb. Jednou z dalších podob je benigní *disinhibice*, která spočívá v neobvyklých projevech laskavosti a velkorysosti (Suler, 1998b).

Ve vztahu k rizikům kyberprostoru Suler popisuje toxickou *disinhibici*, která se ve virtuální komunikaci projevuje používáním hrubého jazyka, ostrou kritikou, hněvem, nenávisťnými projevy, hrozbami a také existencí temných zákoutí internetu s vyobrazením pornografie a násilí, tedy takových webových stránek, které by běžný uživatel nenavštívil (Suler, 1998b).

Je zřejmé, že aspekty kyberprostoru souvisejí s jejich uživateli a mohou je přímo vybízet k nežádoucím aktivitám, např. formou sexuální viktimizace. Hlavně efekt *disinhibice* a další negativní psychologické aspekty kyberprostoru napomáhají vzniku a průběhu škodlivých aktivit. Ty lze pojímat jako negativní psychosociální aspekty kyberprostoru, jelikož základem škodlivého jednání v tomto prostředí je interakce, respektive komunikace mezi uživateli. Ve vztahu k objasňování škodlivého jednání v kyberprostoru způsobují *disinhibice* a ostatní negativní aspekty značné problémy.

3 Kybernetická sexuální viktimizace

Třetí kapitola se již věnuje ústřednímu tématu práce, kterým je samotná sexuální viktimizace v kyberprostoru. Nejprve charakterizuje kriminalitu jakožto formu nežádoucího chování, přičemž vymezuje i kyberkriminalitu jako specifický druh kriminality. Dále přináší poznatky z viktimologie a uvádí konkrétní formy, prostřednictvím kterých dochází k online sexuální viktimizaci.

3.1 Kriminalita a kyberkriminalita jako formy nežádoucího chování

Předstupněm sexuální viktimizace, resp. viktimizace jako takové, je určitá sociální situace, ve které jedinec na straně původce jednání selhává, a tím se dopouští protiprávního jednání. Jinými slovy takového jednání, které není v souladu s obecně platnými a uznávanými právními normami, ale též se sociálními normami. V kontextu trestního práva se pro dané protiprávní jednání používá termín *kriminalita*.

Kriminalita představuje souhrn všech trestných činů, které byly spáchány trestně odpovědnými jedinci úmyslně nebo neúmyslně (z nedbalosti), a to na určitém místě za určité časové období (Heretik, 1994 in Hroncová a kol., 2020).

Kriminalita je na poli společenských věd pojímána jako sociální, hromadný a nežádoucí jev, tj. sociálně patologický jev, a to s různými podobami a různou mírou individuální i společenské škodlivosti. Jde o jev neustále se vyvíjející a doprovázející lidskou společnost i přes snahy o její částečnou či celkovou eliminaci. Kriminalitu je možné zařadit do kategorie nejzávažnějších sociálně patologických jevů, do které taktéž patří látkové i nelátkové závislosti, agrese a její podoby, prostituce, sebevražednost, patologické hráčství a další (srov. s Klimek a kol., 2020; Hroncová a kol., 2020).

Z hlediska společenského hodnocení kriminalita narušuje harmonický vývoj společnosti, proto jde o jev společensky škodlivý. Nejenže jsou narušována a porušována základní pravidla společenského řádu a lidského soužití, ale rovněž dochází k nemateriálním a materiálním škodám vůči společnosti i státu. Obětem jsou způsobovány především újmy fyzické, psychické a společenské. Kriminalita mj. může ve společnosti vyvolávat strach, nejistotu a nedůvěru (Novotný a kol., 2004).

Optikou etopedie a jí blízkých sociálních věd lze na kriminalitu nahlížet jako na formu deviantního chování, které je nepřipustné a sankciované platnými trestněprávními předpisy (Ondrejkoš a kol., 2009). Rovněž se jedná o antisociální poruchu chování, jež je

typická právě porušováním trestněprávních norem, ale přidává se k tomu porušování i norem sociálních. Toto chování je standardně sankcionováno podle aktuálně platných předpisů k tomu určených.

Hodnocení škodlivosti daného jednání se při definování kriminality neobejde bez pojmů, jako jsou *přírozený zločin* a *delikvence*. Přírozený zločin je vždy zločinem „v každé lidské společnosti nezávisle na okolnostech a potřebách v konkrétní době a na určitém místě nebo specifických zájmech zákonodárce.“ (Grivna a kol., 2019, s. 23) Jde o zločiny, jako jsou vražda, znásilnění či loupež.

Ke kriminalitě má velmi blízko delikvence. Lze ji vnímat jako jev, který je širší než kriminalita. Široce pojatá definice delikvence uvádí, že jde o způsob jednání, kterým jsou porušovány nejen právní, ale i společenské normy, např. v podobě užívání návykových látek, záškoláctví, útoky z domova a další, avšak nejsou zákonem vždy postihovány. V užším vymezení se delikvencí rozumí kriminalita mládeže, resp. prekriminalita páchaná dětmi, trestný čin se označuje jako čin jinak trestný, a juvenilní kriminalita páchaná mladistvými, trestný čin se označuje jako provinění. Do delikvence se tedy řadí činy jinak trestné, provinění, ale také přestupky a činy spáchané osobami trestně neodpovědnými pro nepřičetnost (srov. s Válková a kol., 2019; Hroncová a kol., 2020).

Na obecné rovině se delikvenci nahlíží jako na formu společensky zvláště závažného a nepřijatelného chování, které má protisociální dopady (Blažek a kol., 2019). Projevy delikvence spočívají v tom, že jedinec selhává ve svých sociálně adaptačních dovednostech a schopnostech, čímž tedy není schopen plnit požadavky a očekávání, které jsou na něj kladeny ze strany společnosti. Projevy delikvence je zapotřebí adekvátně vyhodnocovat, jelikož v určitých ohledech se může jednat o „pouhé“ asociální chování, kdy jsou porušovány výhradně sociální normy, kdežto v jiných případech může jít o antisociální chování, kdy dochází k porušování i právních norem. Je důležité mít na paměti, že při společenském hodnocení daného chování se bere v potaz, zdali si jedinec (delikvent) plně uvědomuje, případně uvědomoval, své chování. Jinými slovy, zda člověk je schopen rozumět pravidlům a normám přiměřeně svému věku. Co se týká sebehodnocení, řada delikventů není schopna či ochotna zhodnotit společenskou nepřijatelnost vlastního chování a jednání, což vede k tomu, že se nesnaží o změnu vzorců svého chování a životního způsobu (srov. s Fischer a kol., 2014, Blažek a kol., 2019).

Společenské hodnocení závažnosti nežádoucího chování má doajista velkou roli při objasňování viktimizace i jednotlivých druhů kriminality, resp. konkrétních deliktů. Druhy kriminality lze rozlišit na základní druhy kriminality a speciální druhy kriminality.

Do základních druhů spadají dvě kategorie, kterými jsou kriminalita obecná a hospodářská. Obecná kriminalita se dále člení do těchto druhů (např. Gřivna a kol., 2019):

- násilná kriminalita – kriminalita, ve které se pachatel choval agresivně vůči oběti (fyzicky, psychicky, předsudečně atp.), jedná se o trestné činy, jako jsou vražda, nebezpečné vyhrožování, loupež, rvačka, týrání osoby žijící ve společném obydlí a další;
- mravnostní (sexuální) kriminalita – kriminalita spočívající v narušování důstojnosti oběti, je spojena s prostitucí a sexuální oblastí, jedná se o trestné činy, jako jsou znásilnění, sexuální nátlak, kuplířství, obchodování s lidmi, šíření pornografie a další;
- majetková kriminalita – kriminalita, jež tkví v získání a poškození cizího majetku, jedná se o trestné činy, jako jsou krádež, zpronevěra, podvod, poškození cizí věci a další.

Hospodářská (ekonomická) kriminalita je kriminalita, kterou je zapotřebí odlišit od obecné kriminality. Jde o nenásilnou kriminalitu, která má dopady na vnitřní stabilitu státu v sociální a ekonomické oblasti, s přesahem do práva trestního, občanského i ekonomického. Patří sem trestné činy související s daněmi, poplatky, účetnictvím, paděláním peněz a platebních karet, dále korupce, praní špinavých peněz, porušování autorských práv, zpronevěry, podvody atp. (Policie ČR, 2023a).

Speciální druhy kriminality představují oblasti kriminality, které vycházejí ze základních druhů. Konkrétní delikty však pojí určitý negativní sociální jev, látka, typ chování, prostředí nebo jiný atribut. Za speciální druh kriminality je možné označit drogovou kriminalitu (kriminalita pod vlivem návykové látky, šíření toxikomanie,...), kriminalitu v dopravě (vliv návykové látky na účastníka silničního provozu, obecné ohrožení), organizovaná kriminalita (páchaná skupinou, např. výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií), hate crimes (zločiny z nenávisti vyvolané předsudky vůči jednotlivcům, skupinám, subkulturám a menšinám), extremismus (ideologicky zaměřené trestné činy), kriminalita právnických osob, kyberkriminalita (viz dále) ad. (např. Gřivna a kol., 2019; Klímeck a kol., 2020).

V souvislosti s ústředním tématem práce je nezbytné představit termín *kyberkriminalita*, který by s ohledem na charakteristiku delikvence mohl být označen také jako *kyberdelikvence*.

Kyberkriminalitu lze vymezit jako specifický druh kriminality, jenž je spojen s existencí a rozvojem moderních technologií a kyberprostorem, ve kterém původci nežádou-

ciho online chování působí. Charakteristika kyberkriminality je velmi nejednotná, proto následující text obsahuje pouze vybrané autory, kteří nejlépe vystihují kyberkriminalitu v souvislosti s kyberprostorem.

Nejobecnější definici kyberkriminality nabízí Kolouch, podle něhož ji lze vymezit jako „jednání namířené proti počítači, případně počítačové síti, nebo jako jednání, při němž je počítač použit jako nástroj pro spáchání trestného činu. Neopomenutelnou skutečností pro to, aby bylo možné uplatnit definici kyberkriminality, je fakt, že počítačová síť, respektive kyberprostor je pak prostředím, v němž se tato činnost odehrává.“ (Kolouch, 2016, s. 34)

Obdobný pohled na kybernetickou kriminalitu má také Krupička, jelikož kyberprostor je její podstatou. Původci daného škodlivého jednání páchají trestnou činnost v online světě tvořeném sítěmi elektronických komunikací, tedy internetem, mobilními a dalšími sítěmi (Krupička, 2021). Ostatní kriminalita je autorem označována jako počítačová kriminalita.

Komparací s dalšími autory lze k názorům Koloucha a Krupičky zařadit také Smejkal, který přistupuje ke kyberkriminalitě stejně jako k násilné kriminalitě či kriminalitě mladistvých. „Takovými názvy jsou označovány skupiny trestných činů mající určitý společný faktor jako například způsob provedení, osobu pachatele (alespoň druhoř) apod. Ve své podstatě přitom může jít o velmi různorodou směsici trestných činů spojených oním společným faktorem (počítačem, programem, daty). V případě kybernetické kriminality jde pak o trestnou činnost spáchanou v kyberprostoru.“ (Smejkal, 2022, s. 31)

Všichni uvedení autoři se shodují v tom, že kyberprostor je zásadním nástrojem pro páchání kyberkriminality. S ohledem na již vymezený kyberprostor, delikvenci a kriminalitu je možné konstatovat, že lidské chování a jednání je vždy v kontextu kybernetické kriminality rizikovým (nežádoucím) faktorem. Původce daného chování a jednání selhává v dodržování sociálních norem, právních norem a tzv. netikety. Rovněž je důležité si uvědomit, že kyberprostor umocňuje původcovo chování prostřednictvím rizik kyberprostoru, jako jsou anonymita, flexibilita identity a disinhibice. Daná rizika a skutečnosti jsou důvodem vysoké latence kyberkriminality a na ni navazující online viktimizace v různých formách.

Klasifikační rámec „české“ kyberkriminality uvádí samostatný útvar Policie České republiky s celostátní působností, jenž se nazývá *Národní centrála proti terorismu, extremismu a kybernetické kriminalitě Služby kriminální policie a vyšetření* (v oficiální zkratce NCTEKK SKPV). Tento útvar vznikl k 1. 1. 2023 vyčleněním z Národní centrály proti

organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování (Policie ČR, 2023b). Zmíněná Národní centrála v oblasti kybernetické kriminality používá dvě oblasti (termíny), které označuje jako *kybernetická kriminalita* a *ostatní kriminalita páchaná v kyberprostoru*. Jejich vymezení je následující:

- Kybernetická kriminalita – podmnožina trestné činnosti páchané v kyberprostoru a vymezuje se jako „kriminalita, která je páchána v prostředí informačních a komunikačních technologií, včetně počítačových sítí, kdy hlavním objektem či předmětem útoku je samotná oblast informačních a komunikačních technologií a v nich obsažených dat.“ (NCOZ, 2023, s. 36)
- Ostatní kriminalita páchaná v kyberprostoru – typ kriminality, který „zahrnuje oblasti tradiční obecné a hospodářské kriminality, avšak spáchané v kyberprostoru, tedy kriminalita páchaná za výrazného využití informačních a komunikačních technologií, přičemž hlavním objektem či předmětem útoku je zejména život, zdraví, majetek, svoboda, lidská důstojnost a mravnost.“ (NCOZ, 2023, s. 36)

V případě sexuální viktimizace, resp. viktimizace jako takové je možné konstatovat, že vychází z online deliktů, které NCTEKK SKPV zahrnuje do uvedené kategorie ostatní kriminality páchané v kyberprostoru, kdy je ohrožena lidská důstojnost, mravnost, ale také psychosociální zdraví.

Kyberkriminalitu lze považovat za negativní fenomén dnešní doby, který je daleko komplikovanější a mnohdy sofistikovanější oproti „tradiční“ kriminalitě. Lze souhlasit se Završником (2008), že kyberkriminalita přináší relativně novou a virtuální kriminální scénu, ve které se proměňuje deviantní chování do nových podob. To má samozřejmě vést k inovacím v kriminalistických metodách a vynucení práva.

Pro lepší pochopení původce kyberkriminálního jednání, případně jednání s prvky kyberkriminality, a tím i důkladnější kyberprevenci a viktimologii, je zapotřebí mít znalosti ze široké oblasti společenskovědních (kriminologie, sociologie, psychologie, etopedie), technických (moderní technologie) a právních (trestní právo, občanské právo, právní předpisy související s kyberprostorem) disciplín, včetně jejich transdisciplinárních a interdisciplinárních přesahů, a vnímat rychlost změn v reálném i kyberprostředí.

3.2 Viktimologie a viktimizace v kontextu sexuality

V návaznosti na předchozí podkapitolu je zapotřebí přinést stručný vhled do viktimologie, jejíž součástí je viktimizace v různých podobách. Dále na tuto problematiku navazují samotné formy sexuální viktimizace v kyberprostoru.

Jak již bylo uvedeno, kriminalita a delikvence jsou formy nežádoucího chování, kdy dochází k porušování právních i sociálních norem. Na jedné straně stojí pachatel, agresor či původce onoho chování, a na straně druhé je zde oběť (poškozený). Z hlediska geneze neboli vzniku nežádoucího chování dochází ke kriminogenezi na straně pachatele a k viktimogenezi na straně oběti.

Kriminologie jako věda obsahuje několik disciplín, do kterých se řadí klinická kriminologie věnující se pachatelům kriminality a kriminogenezi, ale také vědní disciplína s názvem *viktimologie*, jež se věnuje obětem kriminality a související viktimogenezi. Konkrétně se jedná o kriminologickou viktimologii, jelikož lze hovořit také o obecné viktimologii jako společenské vědě, která se věnuje obětem válek, živelních pohrom, obětem politických režimů apod.

Viktimologie (kriminologická) vychází z lat. *victima* (oběť) a řec. *logos* (věda) a lze ji charakterizovat jako nauku o obětech. Podle Čírtkové „zkoumá vědeckým způsobem oběti trestných činů, především to, k jakým změnám dochází v chování a prožívání osob, které se staly obětí trestného činu. Zajímá ji, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se „spolupodílí“ na interakci v průběhu trestného činu.“ (Čírtková, 2013, s. 97) Jinými slovy se viktimologie zabývá oběťmi trestných činů, jejich bio-psycho-sociálními charakteristikami, procesy viktimizace, sociálními vztahy mezi oběťmi a pachateli, rolí obětí v průběhu objasňování, vyšetřování a soudním projednáváním trestného činu, možnostmi pomoci obětem, včetně odškodnění, intervence a rehabilitace, viktimologickou prevencí (srov. s Válková a kol., 2019). Velmi blízko k viktimologii má mimo jiné tzv. restorativní justice (obnovující spravedlnost), jež se orientuje na způsobenou újmu a potřeby trestným činem zasažených osob, snaží se zlepšit postavení obětí v trestněprávním řízení a uzdravit narušené vztahy mezi pachateli a oběťmi, ale také mezi oběťmi a společností (Institut pro restorativní justici, 2023).

Předmětem zájmu viktimologie je oběť, kterou lze definovat jako fyzickou osobu, které „bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.“ (§ 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů) Oběťmi podle zákona o obětech mohou být také příbuzní obětí v mezích uvedeného zákona. Oběti je možné dělit do různých skupin a kategorií, avšak jejich výčty nejsou předmětem zájmu tohoto textu.

Ve viktimologii se pracuje s několika důležitými termíny, přičemž mezi ty hlavní patří *viktimnost* a *viktimizace*. Viktimností se rozumí jakási disponovanost stát se obětí, konkrétně se jedná o „stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální

skupina stane obětí trestného činu.“ (Válková a kol., 2019, s. 171) Odvíjí se od řady faktorů, jako jsou věk, profese, sociální charakteristika či zdravotní stav oběti atp.

Viktimizace, oproti viktimnosti, již nepředstavuje disponovanost stát se obětí, ale jde o proces, kdy se potenciální oběť stává skutečnou obětí. Oběť je poškozována, je jí způsobena určitá újma a zažívá velmi stresující událost, která s sebou přináší důsledky odvíjející se od druhu újmy. Viktimizace zahrnuje různé roviny deliktu, ať jde o vztah pachatele a oběti, chování oběti, faktory viktimnosti ad. Jelikož se jedná o proces, viktimizace se dělí do třech fází, přičemž všechny oběti nemusejí všemi fázemi projít. Rozlišuje se viktimizace primární, sekundární a terciární. Primární viktimizaci zažije každá oběť, protože se jedná o bezprostřední poškození konkrétním nežádoucím chováním pachatele. Sekundární viktimizace je spojena se situací, kdy musí oběť daný trestný čin prožít „znovu“, a to tím, že líčí svůj negativní zážitkovou událost orgánům činným v trestním řízení, profesionálům, laikům, rodině, veřejnosti či médiím. Hlavním faktorem sekundární viktimizace je to, že se oběti dostává nevhodných a nepřiměřených reakcí od druhých. Terciární viktimizace tkví v situaci, kdy oběť není schopna se vyrovnat s traumatickým zážitkem, což negativně ovlivňuje její psychosociální prožívání i chování. K viktimizaci se pojí také pojem *reviktimizace*, což znamená, že se člověk opakovaně stal obětí trestného činu. V odborné literatuře se využívá také označení *mnohočetná* nebo *mnohonásobná oběť* (srov. s Velikovská, 2016; Válková a kol., 2019; Zoubková a kol., 2011).

Co se týká deklarované oblasti sexuality, ta má ve viktimologii a navazující viktimizaci zvláštní postavení. Jde o to, že sexuálně orientované delikty, případně delikty spojené se sexualitou, se řadí do kategorie sexuální kriminality a jí nadřazené mravnostní kriminality, tedy do kategorie, kde újma způsobená oběti má a může mít zásadní negativní dopady do biologické, psychické a/nebo sociální integrity člověka.

Předchozí odstavec potvrzuje skutečnost, že oběti sexuálně motivovaných trestných činů se řadí mezi tzv. zvlášť zranitelné oběti. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že mezi zvlášť zranitelné oběti patří děti, osoby ve vysokém věku nebo s určitým typem postižení, oběti trestných činů obchodování s lidmi, znásilnění, týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí, teroristického útoku, nýbrž také oběti „trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohružku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné

újmý zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.“ [§ 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů]

Podle definice zvláště zranitelných obětí je zřejmé, že sexuální a mravnostní kriminalita se týká nejen protiprávního sexuálního chování, ale také normě se vychylující sexuální motivace, sexuálního násilí či sexuální orientace. S ohledem na první kapitulu bakalářské práce je zapotřebí do této oblasti zahrnout i pohlaví (gender). Pro jistou terminologickou soudržnost je v textu nadále vyzdviženo sexuální, respektive sexualizované násilí jako hlavní faktor sexuální a mravnostní kriminality (delikvence).

Odborná literatura při spojení kriminality a sexuální oblasti nepracuje pouze s termíny *oběť* a *zvláště zranitelná oběť*. Jak uvádí Chomová, používají se také pojmy, jako jsou *oběť sexuálního násilí*, *oběť sexualizovaného násilí*, *osoba, která zažila sexuální násilí*, *osoba, která byla vystavena sexuálnímu násilí*, nebo termín související s osobami ohroženými domácím násilím, tedy *osoba ohrožená sexuálním násilím*. Anglicky psaná literatura rovněž operuje a zaměřuje na pojmy *oběť* (ang. *victim*) a *přeživší* (ang. *survivor*). Slovo *přeživší* se začalo využívat především proto, že má destigmatizovat člověka, který sexualizované násilí zažil, a deklarovat, že se jedinec s traumatickým zážitkem dokázal vyrovnat. Oproti tomu termín *oběť* přináší dojem submise a pasivity jedince a může znesnadňovat aktivní vyhledávání pomoci a úspěšné vyrovnávání se s daným zážitkem (Chomová, 2014).

Sexuální viktimizace se vztahuje k pojmům *sexuální násilí* a *sexualizované násilí*. Jak uvádějí Chomová (2014) a Čírtková (2023), termín *sexualizované násilí* je novější termín, který postupně nahrazuje, někde již i nahradil, termín *sexuální násilí*. Sexuální násilí lze definovat např. podle Světové zdravotnické organizace jako „jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak. Může být prováděno kýmkoli, nezávisle na vztahu mezi obětí a pachatelem, a v jakémkoli prostředí včetně domova a práce.“ (Jewkes, Sen, Garcia-Moreno, 2002 in Chomová, 2014) Podle uvedených autorek s odkazem na další odborníky však sexualizované násilí lépe vystihuje podstatu tohoto násilí a adekvátně reaguje na výsledky aktuálního vědeckého zkoumání. Jádrem sexualizovaného násilí netkví v sexuální touze, ale v používání sexuality jako nástroje moci. To znamená, že nejde pouze o fyzický kontakt a útoky,

nýbrž také o jakémkoliv narušení intimity nebo osobních hranic člověka, kdy původce demonstuje svoji moc a druhého ponižuje či degraduje (Chomová, 2010).

Novější pojem *sexualizované násilí* mj. více akcentuje rozpětí sexuality a oblast sexuální viktimizace v kyberprostoru. Podle Čírtkové sexualizované násilí znamená „každé porušení práva jedince na sebeurčování v oblasti sexuálních projevů, tedy i takové porušení tohoto práva, které se děje cestou zneužívání moci a nadvlády nad potencionální obětí. Nový pojem rozšiřuje tradiční představy o sexuálním násilí. Explicitně zahrnuje i případy, kdy pachatel přiměje oběť k sexuálním projevům či aktivitám, aniž by použil fyzické násilí. Místo toho využije například manipulaci, grooming, love bombing. Z pohledu pachatele jde o instrumentalizaci sexuálního chování, tj. nejde o vyjádření blízkosti a důvěry ve vztahu, násilníka motivuje spíše využití či uplatnění moci a nadvlády nad obětí.“ (Čírtková, 2023, s. 311)

Z uvedených charakteristik vyplývá, že sexualizované násilí reaguje na rizika současné doby a vhodnějším způsobem se zasazuje do oblasti sexuální a mravnostní kriminality, ale rovněž související delikvence, jelikož je možné sem zařadit více forem tradičních i kybernetických.

Viktimologie se zaměřením na sexuální viktimizaci vypovídá o tom, že dané oběti tvoří specifickou skupinu obětí, přičemž nezáleží na prostředí, ve kterém k viktimizaci došlo. V potaz je nutné brát i rizikové viktimologické faktory, které se rozdělují do sociální (např. sociální vrstva, styl výchovy, zkušenost s rizikovým chováním a sociálně patologickými jevy), osobnostní (např. osobnost člověka, náchylnost k sexuální viktimizaci) a behaviorální (např. riskující a záměrně provokující chování atp.) skupiny (srov. s Čírtková, 2013).

Dozajista lze říct, že oběti jsou vždy primárními a leckdy také sekundárními oběťmi. Co se týká újmy, rovněž jsou naplněny znaky primární i sekundární újmy, kdy možná sekundární újma, která pramení z reakcí okolí, je pro oběť náročnější. Jak uvádí Čírtková (2013), sekundární újma má psychologický charakter, zraňuje oběť krutějším způsobem a vyvolává pocity nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace. Může se také dále jednat o pocity stigmatizace, ztráty důvěry vůči sobě a okolí či ztráty kontroly. V kontextu negativních pocitů podle Čírtkové (2013) nabízí Velikovská (2016) příklady sekundární újmy. S ohledem na zaměření bakalářské práce jsou uvedeny příklady ze strany okolí oběti a médií (viz Tabulka 2).

Tabulka 2 Příklady sekundární újmy způsobené obětmi trestných činů

	Pocit izolace „zrada“ lidí	Pocit nespravedlnosti „zrada“ společnosti	Pocit nedůstojnosti „zrada“ vidění sebe sama
Okolí oběti	formální přístup k oběti, vyhýbání se kontaktům s ní, hyperprotektivní izolování oběti od světa, její „léčení“	vyčítavé chování oběti společností, zpochybňování její újmy, obviňování	snaha opětovně rozebírat průběh trestného činu, poskytování „rad“, litování, šíření „klepů“
Média	senzacečnost, neempatické pronásledování oběti	veřejné zkreslování informací, přesouvání viny na oběť	zveřejňování citlivých faktů týkajících se oběti a případu

Zdroj: Velikovská, 2016, s. 73

Uvedené příklady sekundární újmy mj. dopomáhají k jednomu aspektu deskripce obětí sexualizovaného násilí. Jde o to, že pravděpodobnost prožití sekundární újmy může vést oběť k rozhodnutí, že negativní zážitek nikdy neohlásí, a to ani blízkým, učitelům nebo orgánům činným v trestním řízení. Takovou oběť lze podle Čírtkové označit jako latentní oběť zvláště zranitelného trestného činu. Jedná se o oběť, která se skutečně stala obětí trestného činu, cítí se viktimizována, ale to, že je obětí, skrývá (Čírtková, 2023). Primární újma, riziko studu, msty ze strany pachatele atp. jsou důvody, kdy se oběť může rozhodnout, že daný sexuální delikt neoznámí a aktivně ho neřeší.

Oběti sexuální viktimizace lze popsat i dalšími typy obětí. Vždy je však zapotřebí posuzovat chování oběti, chování pachatele, funkční zodpovědnosti, ale také důsledky dopadající na oběť, které jsou/mohou být fyzické, psychické i sociální. Smutným faktem je rovněž pravděpodobnost fatálních důsledků, kdy oběť sexualizovaného násilí nemusí být schopna se vyrovnat se zažitým traumatem (viz např. Čírtková, 2013; Chomová, 2014; Velikovská, 2016; Čírtková, 2023 a další).

3.3 Formy sexuální viktimizace v kyberprostoru

Sexualizované násilí může být směřováno vůči dětem, mládeži, dospělým i seniorům, tudíž sexuální (a mravnostní) viktimizaci může zažít v podstatě každý. Kdo se opravdu obětí stane, to záleží na pachateli a jeho motivaci, nicméně i na viktimologických faktorech, kterými mohou disponovat nebo disponují oběti. Obecně je známo, že především děti, mládež a případně mladí dospělí jsou sociálními skupinami, které jsou sexuálně

orientovanými delikty ohroženy nejvíce (např. Ševčíková, 2014; Smith, 2014; Hollá, 2016; Kopecký a kol., 2021; Křišová & Poláčková, 2022).

Jak již bylo uvedeno, k sexuální viktimizaci může docházet offline, v přirozeném prostředí, a online, tedy v kyberprostoru, přičemž dopady na oběť doléhají bez ohledu na prostředí. Přirozené prostředí i kyberprostor mají svá specifika, a tím i konkrétní charakter sexuální viktimizace. Například formy sexuální viktimizace v přirozeném prostředí představují všechny formy nedovoleného sexuálního kontaktu, sexuálně motivovaného použití moci vůči slabší osobě, použití násilí, ale také pohrůžky násilím. Ve většině případů se jedná o tzv. dotykovou sexuální viktimizaci. Podle platného zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, do této kategorie patří trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, jako jsou § 185 Znásilnění, § 186 Sexuální nátlak, § 187 Pohlavní zneužití, § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie, § 193a Účast na pornografickém představení a § 193b Navazování nedovolených kontaktů s dítětem a další jim blízké trestné činy.

Následující text se již plně věnuje formám sexuální viktimizace v kyberprostoru. Na úvod je důležité zmínit, že všechny uvedené formy nelze postihovat prostřednictvím trestního zákoníku. Proto výčet a charakteristiky zahrnují takové delikty (nežádoucí projevy chování), které lze zařadit do (kyber)kriminality nebo výhradně do (kyber)delikvence.

Mezi hlavní formy sexuální viktimizace v online prostoru patří rizikový jev *sexting* neboli elektronické zasílání obsahu s erotickým podtextem mezi osobami, které mezi sebou mají určitý typ vztahu. Erotický obsah může být sdílen v podobě psaného textu, fotografie, ale také videa. Hlavním problémem sextingu je, že ve většině případů k němu dochází dobrovolně ze strany tvůrce obsahu. Jaishankar (2009) proto označuje sexting jako autopornografii nebo tzv. selfie nahého těla nebo jeho části za účelem zaslání daného materiálu jiným osobám prostřednictvím kyberprostoru.

Jak je uvedeno na portálu *E-Bezpečí*, sexting je spojen s několika riziky, jako jsou zneužití zaslání obsahu jeho příjemcem, ztráta kontroly nad šířeným materiálem, poškozování prestiže osoby, která je vyobrazena v erotických materiálech, dopouštění se možného protiprávního jednání (např. výroba, přechovávání, šíření dětské pornografie, ohrožování výchovy dítěte, navazování nedovolených kontaktů s dítětem, sexuální nátlak) atd. Leckdy je sexting součástí kyberšikany, kybergroomingu nebo jiných online rizikových jevů, což vypovídá o viktimogenním potenciálu tohoto jevu (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2019).

K sextingu dochází především v prostředí sociálních sítí a jejich aplikací. Účastníkem sextingu se může stát de facto každý, nicméně nejvyšší potenciál viktimizace mají děti, tedy podle českého práva osoby mladší 18 let. Pokud jedinec mladší 18 let vyrobí, zašle, sdílí nebo jinak operuje s materiálem, hlavně s fotografiemi a videi, dopouští se již zmíněného protiprávního jednání. Důvodem je, že takovéto chování a manipulace s tímto materiálem se považují za výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií. Výroba erotického materiálu ze strany dospělých již protiprávní není, nicméně nakládání s ním již ano, pokud se na něm nachází osoba mladší 18 let.

Sexting se podle Hollé (2016) s odkazem na různé autory dělí do několika typů, kterými jsou konsensuální a nekonsensuální sexting – dobrovolný a nedobrovolný sexting. Znaky sexuální viktimizace naplňují typy nekonsensuálního sextingu, mezi které patří nátlakový a přitěžující sexting. Podstatou nátlakového sextingu je nátlak na oběť ze strany původce škodlivého jednání a také určitá míra obtěžování. Původce následně může s daným materiálem manipulovat bez ohledu na vědomí osoby, od které zprávy, fotografie či videa získal. Přitěžující sexting se oproti mírnější formě nátlakového sextingu vyznačuje nejen zasíláním a šířením erotického materiálu mezi dvěma lidmi, nýbrž i vydíráním, kyberšikanou, rizikovým sexuálním chováním a online rizikovým chováním obecně.

Za zvláštní formu nekonsensuálního sextingu lze považovat jev *kyberflashing*. Kopecký (2017) uvádí, že kyberflashing je založen na principu sdílení intimních materiálů, aniž by byla předem ověřena identita aktérů. Na webu *Cambridge Dictionary* je význam tohoto slova vyložen jako akt člověka, který používá internet k zasílání obrázků svého nahého těla, především genitálií, jinému člověku, aniž by jej znal nebo aniž by si o něj druhý člověk řekl (Cambridge University Press & Assessment, 2023). Jinými slovy viktimizace zde spočívá v tom, že příjemce obdrží erotický materiál, aniž by k tomu dal souhlas, a může se kvůli tomu cítit zranitelně, ve stresu či být virtuálně obtěžován.

Intimní materiál a určitá forma manipulace s ním je předmětem jevu označovaného jako *sextortion*. Charakterizuje se jako podoba sexuálního vydírání v kyberprostředí, kdy původce vyhrožuje oběti sdílením již zasláného erotického materiálu jiným osobám, nejčastěji rodině oběti, dále spolužákům ze školy nebo kolegům z práce. Jeho cílem je z oběti vylákat další erotické fotografie a videa. Jak uvádí Knolová (2017), toto jednání je mířeno hlavně na děti. Motivace pachatelů tkví v sexuálním zájmu o děti, kdy chtějí další a další materiál, ale například i přímý sexuální kontakt s dítětem. V tomto případě by se už jednalo o podobu tzv. *kybergroomingu*. Dalším motivem jsou finance a jejich získání ze strany oběti právě prostřednictvím vydírání.

Další závažnou formou sexuální viktimizace, která se týká materiálů s erotickým obsahem, je *revenge porn* neboli pornografie ze msty. Základem *revenge porn* je fakt, že původce nežádoucího jednání disponuje intimními fotografiemi a videi dané oběti, což mu umožňuje s nimi jakkoliv zacházet. K jejich získání mohl dopomoci dřívější partnerský vztah mezi pachatelem a obětí, jejich konsensuální sexting nebo nekonsensuální sexting. Možným pachatelem může být i osoba, která určitým způsobem získala dané materiály a je motivována s nimi neadekvátně naložit. *Revenge porn* je tedy nekonsensuální sdílení intimních fotografií nebo videí, kdy je cílem oběť v online prostředí dehonestovat. Oběti se mohou stát děti i dospělí (srov. s Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2021).

Mezi formy online sexuální viktimizace, které nesouvisejí se zasíláním intimních fotografií a videí, se řadí viktimizace spojená se sexuální orientací. Jedná se o viktimizaci v textové podobě, která je mířena na osoby s neheterosexuální orientací.

Podle Procházky (2014) jsou osoby s neheterosexuální orientací náchylnější k sexuální viktimizaci, která vyvěrá z coming outu. Současně má podobu nenávistných projevů, konkrétně homofobních, bifobních, transfobních a dalších. Oběti zažívají prostřednictvím různých zpráv a komentářů zesměšňování, ponižování, shazování vlastní osoby. Viktimizaci spojenou se sexuální orientací je mj. online forma hate speech.

Do výčtu forem online sexuální viktimizace, které nemají vazbu na výzkumné šetření bakalářské práce, patří dále problematika šíření dětské pornografie jako typ sextingu či *revenge porn*. Jde také o kybergrooming, jehož podstatou je konverzace mezi pachatelem a obětí s cílem vyvolat v oběti důvěru, získat od ní intimní materiál, ale také vylákat ji na osobní schůzku, webcam trolling, videosmyčka s úmyslem zachytit erotický videomateriál od oběti a následně ji vydírat (typ sextortion) a sexuální kyberobtěžování v podobě již zmíněné viktimizace spojené se sexuální orientací, ale rovněž v podobě genderově podmíněné viktimizace nebo nechtěné sexuální pozornosti. K sexuální viktimizaci v kyberprostoru může navíc docházet prostřednictvím záměrného nepřátelského chování (diskuse, hádky) na internetu označovaného jako *flaming* nebo také nepřátelským pronásledováním čili kyberstalkingem se sexuálně motivovanými zprávami.

4 Prevence a intervence sexuální viktimizace v kyberprostoru

Čtvrtá kapitola přináší stručné představení možností prevence a intervence, které lze aplikovat nejen směrem k mládeži a vyskytujícími se formám sexuální viktimizace v kyberprostoru.

4.1 Preventivní aspekty sexuální viktimizace v kyberprostoru

Prevence, jiným slovem předcházení, je předmětem takových aktivit, které mají za cíl předcházet a snižovat rizika spojená s nežádoucími jevy. Čech (2015) definuje prevenci jako aktivity, jejichž snahou je předejít rizikovému chování a nežádoucím jevům, jako jsou nehody, úrazy, nemoci, trestné činy, konflikty, násilí, školní nebo sociální selhání apod., ale též minimalizovat jejich vznik, rozvoj a recidivu.

Prevence sexuální viktimizace v kyberprostoru má vycházet z obecných principů specifické primární prevence online rizikového chování, která je zaměřena na děti, mladistvé, mladé dospělé, ale i další sociální skupiny. Mezi hlavní aktéry specifické primární prevence se řadí škola, respektive základní a střední školy, neziskové organizace zaměřené na primární prevenci rizikového chování, Policie České republiky, městská policie, ale i úřady, např. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost. Významná role prevence rovněž náleží rodině.

Pro to, aby bylo možné hovořit o efektivitě prevence online rizikového chování, je nutné dodržovat několik zásad. Kopecký (2023) píše o těchto zásadách:

- včasné zahájení preventivních aktivit s ohledem na věk cílové skupiny, nejprve začít s nespecifickou primární prevencí a navázat specifickou, která by již byla zaměřena např. na sexting, kybergrooming ad.;
- dlouhodobé a kontinuální aktivity;
- orientace na rozvoj a ovlivňování znalostí, dovedností a postojů cílové skupiny;
- učení založené na problémech s využitím kritického myšlení, spolupráce a řešení hypotetických i reálných problémů;
- vytvoření bezpečného prostředí, které zajišťuje možnost mluvit otevřeně bez strachu, předsudků či trestu;
- kombinace výkladu s audiovizuálními materiály.

Prevenci online rizikového chování, která mj. souvisí s mediální výchovou, se kterou je možné se setkat v rámci základního a středního vzdělávání, je zapotřebí zkombinovat se sexuální výchovou. Její podstata je podle Pražského centra primární prevence (2023)

postavena nejen na vytváření zdravých postojů k sexualitě, ale také na vytváření postojů zodpovědného a bezpečného sexuálního chování v přirozeném prostředí i v kyberprostoru.

Se zaměřením se na kybernetickou sexuální viktimizaci je zapotřebí, aby účastník preventivní aktivity byl informován o jejích formách, nýbrž i o konkrétních pravidlech chování, které mohou dopomoci k intervenci a případnému potrestání pachatele. Mezi taková pravidla patří vyhýbání se komunikaci s neznámými lidmi, ověřování identity osoby, se kterou člověk komunikuje online, nezasílání materiálů, hlavně fotografií a videí, na kterých je člověk částečně nebo zcela nahý, je na nich vidět obličej, znaménka, tetování, náušnice a další znaky, podle kterých může být určena identita jedince na daném erotickém materiálu. V případě již „rozběhlé“ komunikace, kdy došlo k zaslání intimního materiálu, např. z důvodu konsensuálního sextingu, je nutné rozpoznat znaky, které již mají podobu urážení, nátlaku či vydírání. Pokud takto laděné zprávy oběť přijímá, neměla by podlehnout tlaku komunikačního agresora, tedy nevytvářet a nezasílat další fotografie, nic neplatit, pokud je vyžadován určitý finanční obnos, neblokovat útočníka, nemazat konverzaci a pořídit si snímky obrazovky, které by sloužily pro případné řešení dané situace. Součástí prevence online sexuální viktimizace musí být i posilování osobnosti jedince v tom smyslu, aby neměl strach svěřit se rodině, přátelům, učitelům, policii a dalším lidem, pokud by se obětí skutečně stal.

Jak již bylo uvedeno, preventivní aktivity online sexuální viktimizace lze realizovat na několika úrovních. Společným znakem pro všechny úrovně je využívání informací a principů viktimologické prevence zaměřující se na potenciální a skutečné oběti a spočívající v osvětové, edukační, poradenské činnosti (srov s. Firstová & Zámek, 2021). Současně je možné uvést, že tato oblast prevence spadá do prevence kyberkriminality.

Na úrovni rodiny má probíhat prevence v rámci mediální výchovy. K tomu se využívají mediální strategie, které se označují termínem *rodičovské mediace*. Spadají do oblasti tzv. digitálního rodičovství a patří mezi ně aktivní mediace, aktivní mediace bezpečného internetu, restriktivní mediace, kontrola a technická mediace (viz Blinka & Ševčíková, 2014).

Další úroveň zaštiťuje škola, kdy prevence je zakotvena nejen preventivním programem školy, ale i samotnými učiteli a pedagogickými pracovníky ze školního poradenského pracoviště. Preventivní aktivity má na starosti dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, školní metodik prevence. V případě, že škola má prostředky na fi-

nancování dalších pedagogických pracovníků, na prevenci se podílejí také školní psycholog a školní speciální pedagog. Tito dva poradenská pracovníci se spolupodílejí na preventivních programech, hlavní úloha zůstává školnímu metodikovi prevence (viz Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních). Sexuální viktimizace v kyberprostoru patří v rámci školy do oblasti prevence rizikového chování, která může být předmětem také vyučování, například v občanské výchově, základech společenských věd, rodinné výchově, mediální a sexuální výchově.

Realizaci prevence v rámci neformální sociální kontroly má na starosti také Policie České republiky nebo městská policie. Tyto složky s ohledem na dané téma realizují programy prevence kyberkriminality. Policie ČR je i často spoluautorem různých kyberpreventivních videí, kterými jsou např. *Řekni ne! (Say No!)*, *Víte, s kým si píše Vaše dítě na internetu?*, *Každý klik si rozmysli, neobnažuj soukromí!*, *To nevymažeš!* či *Kybergrooming* (Policie ČR, 2023c).

Bez ohledu na realizátora prevence se nabízí uvést další kyberpreventivní videa, která jsou zaměřena na problematiku online sexuální viktimizace. Patří mezi ně:

- *Na hory* (2018) – krátkometrážní film, jenž vypovídá o podobách nátlakového sextingu, sextortion, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií a o kybergroomingu;
- *#martyisdead* (2019) – krátký internetový seriál, který se zaměřuje na kyberšikanu, sexting, sextortion a manipulaci s dětskou pornografií;
- *V síti* (2020) – dokumentární film upozorňující na rizika virtuální komunikace se sexuálními predátory, konkrétně se zde nachází kybergrooming, sexting, sextortion a kyberflashing;
- *#annaissing* (2023) – celovečerní film je zaměřen na podoby nekonsenzuálního sextingu a souvisejících rizik, kdy hlavní postava záměrně a veřejně sdílí fotografie dospělých mužů, kteří s ní komunikují a sdílejí erotický obsah, přestože je mladší 18 let.

4.2 Možnosti intervence u obětí sexuální viktimizace v kyberprostoru

Prevence a její realizace má zásadní místo v tématu kyberprostoru a vyskytujícího se rizikového chování, online rizikového sexuálního chování a pravděpodobné sexuální vik-

timizace. Z toho důvodu je součástí různých koncepcí, strategií a materiálů z resortu školství, ale také resortu vnitra, spravedlnosti nebo práce a sociálních věcí.

Na druhé straně je však zapotřebí brát v potaz fakt, že někteří jedinci se v kyberprostoru již setkali, nebo se dokonce dopouštějí online rizikových sexuálních jevů. Proto se opouští rovina primární prevence a přechází se do roviny prevence sekundární. Tu lze v určitém ohledu vnímat jako intervenci, kterou se rozumí zásah.

Z etopedického hlediska je intervence charakterizována jako „zákrok, v užším pojetí (...) cílený, předem promyšlený zásah směřující k přerušení, zamezení nebo úpravě probíhajícího procesu. Nabízí aktivity, které pomohou vybudovat nové stereotypy ve svém chování. Účelem intervence je změna chování. Intervenční opatření mají za cíl vytvořit rozdílné způsoby chování, než jaké měl jedinec před jejich zavedením.“ (Růžička & Vožechová, 2016, s. 226) Interpretací a aplikací intervence do oblasti online sexuální viktimizace lze konstatovat, že jejím smyslem je pomoc oběti. Snaha nabídnout jí takové možnosti pomoci a podpory, které umožní přerušení závadové online komunikace, namotivuje oběť aktivně zátěžovou situaci řešit a poskytne potřebnou psychologickou, resp. pedagogicko-psychologickou pomoc.

Bohužel neexistují univerzální návody, jak řešit sexuální viktimizaci. Vždy záleží na konkrétní oběti a její ochotě se svěřit a snažit se danou věc řešit, na formě kybernetické sexuální viktimizace a rovněž na člověku či instituci, se kterou se případ projednává.

V souladu s Kopeckým (2020) se dá souhlasit, že oběť sexuální viktimizace se má dozajista obrátit na Policii České republiky, a to na obvodní oddělení nebo specializované pracoviště kybernetické kriminality. Nezáleží na tom, zdali se již oběť svěřila či nesvěřila jiné osobě, je vhodné, aby tuto skutečnost ohlásila. Autor práce s tímto názorem souhlasí také proto, že ohlášení pachatele online sexuální viktimizace čili kyberkriminality je kyberprevencí pro další možné oběti.

Určitým typem intervence vůči obětem sexuální viktimizace v kyberprostoru je snaha mít na paměti pravidla chování na internetu, jinými slovy jak postupovat, když se člověk stane obětí. Zajímavý přehled strategií k řešení nekonsensuálního sextingu nabízejí Szotkowski a kol. (2020). Přestože se zaměřují na sexting, podle názoru autora práce jsou strategie realizovatelné i vůči dalším formám kybernetické sexuální viktimizace.

Se zaměřením na oběti Szotkowski a kol. (2020) navrhuji následující postup řešení:

1. Snažit se zachovat klid a pachatele neblokovat z důvodu zachování kompletní komunikace a následného pořízení důkazních materiálů.

2. Okamžitě ukončit komunikaci s pachatelem a nesnažit se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání.
3. Pořídit a uschovat si veškeré důkazy (screenshoty obrazovky zachycující komunikaci, zálohování SMS zpráv, e-mailových zpráv, zpráv z chatu, uložené webové stránky atp.), prostřednictvím kterých může být odhalen pachatel.
4. Nebát se vyhledat pomoc a co nejdříve oznámit útok dospělým (je-li obětí dítě či mladistvý).

Autoři uvádějí také postup, který by měli využívat rodiče, jejichž dítě se stane obětí online sexuální viktimizace. Mezi dané kroky podle Szotkowského a kol. (2020) patří:

1. zajištění podpory a bezpečí dítěti;
2. zorientování se ve vzniklé situaci a snažit se ji vyšetřit;
3. zajištění co největšího množství důkazů;
4. vyhledání odborné pomoci, kontaktování specializované instituce, školy, rodiče agresora;
5. nepoužívat nefunkční metodu zákazu práce s digitálními technologiemi a používání sociálních sítí;
6. požadovat konečný verdikt, vyvodit důsledky a stanovit opatření;
7. spolupracovat se školou na preventivních opatřeních i po skončení řešení.

Obdobný postup, stejně jako u rodičů, navrhuje Szotkowski a kol. (2020) na straně školy. V tomto případě má být nejaktivnější školní metodik prevence, třídní učitel a případně školní psycholog, je-li ve škole přítomen. Pokud škola jakožto instituce zastávající veřejnou funkci zhodnotí, že viktimizace může naplňovat nebo naplňuje znaky trestného činu, má za povinnost situaci řešit s příslušnými orgány, jako jsou Policie České republiky a orgán sociálně-právní ochrany. Směrem k pomoci oběti má své důležité zastoupení i pedagogicko-psychologická poradna a obsahem práce (pomoci) podobné organizace.

Je očividné, že témata sexuality, kyberprostoru a viktimizace vytvářejí poměrně „velký kolos“ jevů a přidružených proměnných, které mohou oběti ublížit. Cílem by tedy měla být osvětová činnost s preventivně-edukačními prvky, která by uživatelům kyberprostoru nastínila možné nástrahy, jež souvisejí se sdílením osobních údajů v prostředí internetu, sdílením intimního materiálu a sdělováním sexuálních a genderových charakteristik jedince.

5 Prevalence sexuální viktimizace v kyberprostoru u mládeže

Pátá kapitola je empiricky orientovanou kapitolou. Obsahuje formulaci výzkumného problému včetně cílů a předpokladů, metodologii a výsledky výzkumného šetření zaměřeného na prevalenci sexuální viktimizace v kyberprostoru u dostupného vzorku současné mládeže.

5.1 Výzkumný problém, cíle a předpoklady

Výzkumné šetření je nutné realizovat na základě předem stanovené konceptualizace a souvisejících kritérií. Pro potřeby bakalářské práce byly proto v kapitolách 1–4 charakterizovány důležité pojmy, jako jsou *mládež*, *sexualita*, *kyberprostor*, *viktimizace*, *sexuální viktimizace* a *formy sexuální viktimizace*. S ohledem na specifčnost tématu je výzkumné šetření postaveno na kvantitativním přístupu s využitím vybraných metod a konkrétní technik (viz dále).

Na začátku výzkumného šetření se stanovují výzkumný problém, výzkumné cíle a výzkumné předpoklady. Pro empirickou část bakalářské práce jsou dané náležitosti vytyčeny v následujícím textu.

Výzkumný problém

Výzkumný problém vychází ze stanoveného tématu. Novotná a Šťovíčková Jantulová (2019) uvádějí, že se výzkumný problém formuluje na základě rešerše a studia odborné literatury, přičemž jde o jednu větu nebo odstavec textu obsahující specifikaci zaměření vlastního zkoumání. Výzkumný problém lze označit za vyústění dosavadního studia stanoveného tématu.

Výzkumným problémem pro předkládané výzkumné šetření jsou tedy zkušenosti mládeže se sexuální viktimizací v kyberprostoru z hlediska sexuální orientace. Pro zodpovězení výzkumného problému je nutné vymezit cíle výzkumného šetření.

Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit míru zkušeností mládeže se sexuální viktimizací v kyberprostoru z hlediska sexuální orientace.

Vytyčený hlavní cíl výzkumného šetření je dále konkretizován do dílčích cílů (ve zkr. DC) výzkumného šetření. Jejich znění je následující:

- DC 1: Zjistit míru zkušeností respondentů se sexuální viktimizací v kyberprostoru prostřednictvím nátlakového sextingu, přitěžujícího sextingu, kyberflashingu, sextortion, revenge porn, zesměšňování a ponižování z důvodu sexuální orientace.
- DC 2: Porovnat míru zkušeností respondentů se sexuální viktimizací v kyberprostoru s ohledem na jejich sexuální orientaci.

Výzkumné předpoklady

Výzkumné předpoklady (ve zkr. VP) jsou vyústěním stanoveného hlavního cíle a dílčích cílů výzkumného šetření. V empirickém šetření se pracuje s těmito předpoklady sexuální viktimizace v kyberprostoru:

- VP 1: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi nátlakového sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 2: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi přitěžujícího sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 3: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi kyberflashingu než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 4: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi sextortion než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 5: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi revenge porn než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 6: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi zesměšňování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.
- VP 7: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi ponižování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.

Formulace výzkumných předpokladů vychází z teze, že lidé s jinou než heterosexuální orientací jsou náchylnější k tomu stát se oběťmi forem sexuální viktimizace bez ohledu na prostředí, ve kterém k viktimizaci dochází. Důvody pro sexuální viktimizaci mohou být různé, ať jde o odchylování se od většinové společnosti na základě sexuální orientace, příslušnost ke konkrétní sexuální minoritě, předsudky, zažitá stereotypy, jiné jevy či charakteristiky. Předkládanou tezi je možné podpořit různými legislativními i odbornými argumenty, mezi které lze zařadit například tyto:

- Antidiskriminační zákon, tedy zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že „přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opo-

menutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu (...) sexuální orientace (...).“ (§ 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona)

- Poskytovatelé audiovizuálních mediálních služeb mají za povinnost své služby na vyžádání poskytovat tak, aby nepodněcovaly k násilí nebo nenávisným projevům vůči jednotlivci nebo skupině osob, např. z důvodu jeho/jejich sexuální orientace (§ 6 odst. 2 zákona o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání).

- Podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, lze do skupiny zvlášť zranitelných obětí zařadit nejen oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale také oběti, kterým může hrozit zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy s ohledem na jejich sexuální orientaci [§ 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů].

- Způsobení újmy osobě z důvodu její sexuální orientace se řadí mezi přestupky proti občanskému soužití ze strany fyzické, právnické nebo podnikající fyzické osoby [§ 7 odst. 3 písm. b) zákona o některých přestupcích].

- *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí* (neboli *Istanbulská úmluva*) podněcuje státy, které se k ní připojí, aby implementovaly potřebná legislativní a další opatření na ochranu práv obětí, a to bez diskriminace na různých základech, do nichž je zařazena rovněž sexuální orientace (Čl. 4 odst. 3 Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí).

- Do viktimologických faktorů se podle Čírtkové (2013) řadí také faktory osobnostní, do kterých lze mj. zařadit odlišnou sexuální orientaci jako riziko sexuální viktimizace.

- Smith (2014) uvádí, že neexistuje mnoho výzkumů, které by se zaměřovaly na rozdíly sexuální viktimizace na základě sexuální orientace. Píše však o různých pohledech na oběti domácího násilí, jež ukazují, že neheterosexuální jedinci se nechtějí označovat za oběti kvůli možnému nepochopení, zlehčování vážnosti či projevům homofobie nebo heterosexismu. Zmiňuje však také americkou studii od Walterse a kolektivu z roku 2013, ze které vyšly zkušenosti gayů a leseb se sexuálním násilím stejné nebo vyšší než u heterosexuálů.

- K rizikům sexuální viktimizace LGBT+ lidí se vyjadřuje Procházka (2014). Podle autora není sexuální orientace prvkem, který by se zcela zohledňoval v pomoci obětem sexuálního násilí. Co se týká sexuální viktimizace, LGBT+ lidé jsou ve vyšším riziku dané viktimizace. Tato skutečnost vzniká již po coming outu. Nejčastějšími formami sexuální viktimizace jsou nenávistné verbální projevy.

- Sexuální chování, cítění, prožívání, sociální postavení, ale také životní styl jsou ovlivněny sexuální orientací. Procházka, Weiss a Kodl (2022) se k uvedeným jevům vyjadřují v kontextu homosexuální orientace. Uvádějí, že sexuální orientace je z pohledu většinové společnosti nezřídka marginalizována, čímž vzniká vyšší riziko diskriminace, viktimizace a zvýšené vulnerability těchto jedinců.

- Jedním z mála výzkumů v České republice týkajících se sexuální viktimizace neheterosexuálních osob provedla kancelář Veřejného ochránce práv v roce 2018. Na základě výzkumu lze konstatovat, že subjektivně vnímanou diskriminaci nebo obtěžování zažila více než třetina (38 %) dotázaných LGBT respondentů za posledních pět let. Jedná se o třikrát vyšší podíl než u běžné populace. Co se týká obtěžování, čtvrtina respondentů dokonce uvedla, že má zkušenost s obtěžováním v prostředí internetu (Šabatová, 2019).

5.2 Představení metodologie výzkumného šetření

Výzkumné šetření zaměřené na sexuální viktimizaci mládeže v kyberprostoru je postaveno na kvantitativním výzkumném přístupu. V rámci tohoto přístupu je použita výzkumná metoda dotazování za použití techniky dotazníku.

Důvodem pro zvolený výzkumný přístup, metodu, ale také techniku je možnost pracovat s tvrdými daty, komparovat kvantifikovaná data, nýbrž i „rozsáhlejší“ distribuce výzkumného nástroje mezi příslušníky vytyčené skupiny, tedy mládež. Autor práce se mj. opírá o Gavoru (2010), podle kterého dotazník dopomáhá k hromadnému získávání dat.

Hlavním důvodem zvoleného přístupu je však samotné téma. Jedná se o téma citlivé, které kombinuje nejen sexuální charakteristiky respondentů, ale také jejich možné zkušenosti s viktimizací představující zátěžovou situaci. V obou případech jde o poskytování osobních a intimních informací. Kvantitativní přístup je v tomto ohledu vhodnější i proto, že v případě osobního kontaktu (v rámci kvalitativního přístupu) by respondenti mohli být méně ochotní se výzkumného šetření zúčastnit.

Metoda dotazování, ze které vychází dotazník, je de facto zkombinována s metodou, která se uplatňuje v kriminologickém výzkumu. Jelikož se viktimizace, resp. viktimologické výzkumy řadí do kriminologických výzkumů, metoda self-reportu je vhodnou metodou pro téma sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru.

Jak definuje Cejp, self-report je metoda založená na subjektivních výpovědích respondentů, kteří hodnotí sami sebe nebo se posuzují. Většinou jde o to, co si respondent v přítomnosti nebo v minulosti myslel, jak se cítil, k čemu se přikláněl nebo jak jednal v kon-

krétní situaci. V případě kriminologického výzkumu respondenti v self-reportu podávají zprávu o tom, jak jednali v konkrétní problémové situaci (Cejp, 2018).

Jak je uvedeno, zvolená výzkumná technika dotazníku je založena na metodách dotazování a self-reportu. Předkládaný dotazník (viz Příloha A) je typem dotazníku vlastní konstrukce, jehož obsah, resp. dané formy sexuální viktimizace v kyberprostoru vycházejí z rešerše odborných zdrojů (viz 3 *Kybernetická sexuální viktimizace*). Celkově dotazník sčítá dvanáct otázek, přičemž jejich finální znění bylo upraveno na základě předvýzkumu, kterého se zúčastnilo pět jedinců spadajících do skupiny mládeže. Dotazník obsahuje čtyři části, jimiž jsou úvodní slovo (součástí je etika výzkumného šetření), formy sexuální viktimizace v kyberprostoru, navazující otevřená otázka týkající se pomoci nebo řešení dané viktimizace a otázky sloužící k popisu výzkumného vzorku.

Úvodní slovo zahrnuje oslovení, téma dotazníku, etickou rovinu, pokyny k jeho vyplnění a poděkování za participaci na výzkumném šetření. Druhá část se skládá z vybraných forem sexuální viktimizace v kyberprostoru. Otázky jsou uzavřené, povinné a formulované tak, aby zjišťovaly míru zkušeností s danými jevy. Respondenti měli možnost k vyjádření míry zkušeností vybírat odpovědi na škále nikdy – jednou – dvakrát a vícekrát. Mezi podoby online sexuální viktimizace byly zařazeny:

- otázka první → nátlakový sexting;
- otázka druhá → přitěžující sexting;
- otázka třetí → kyberflashing;
- otázka čtvrtá → sextortion;
- otázka pátá → revenge porn;
- otázka šestá → zesměšňování z důvodu sexuální orientace;
- otázka sedmá → ponižování z důvodu sexuální orientace.

Třetí část obsahuje jednu navazující otevřenou otázku (otázka osmá), která se táže na vyhledanou pomoc či podporu ve škole nebo mimo ni v případě, že respondent má zkušenost s online sexuální viktimizací. Čtvrtá a současně poslední část dotazníku zjišťuje základní sociodemografické údaje o respondentech, konkrétně pohlaví nebo genderovou identitu, věk, sexuální orientaci a stupeň momentálně navštěvované školy (otázka devátá až dvanáctá).

Etická rovina výzkumného šetření je zajištěna dobrovolnou participací a také anonymním zpracováním dat. Respondenti nebyli dotazováni na takové údaje, které by usnadnily jejich identifikaci. Etický aspekt výzkumného šetření je součástí úvodního slova.

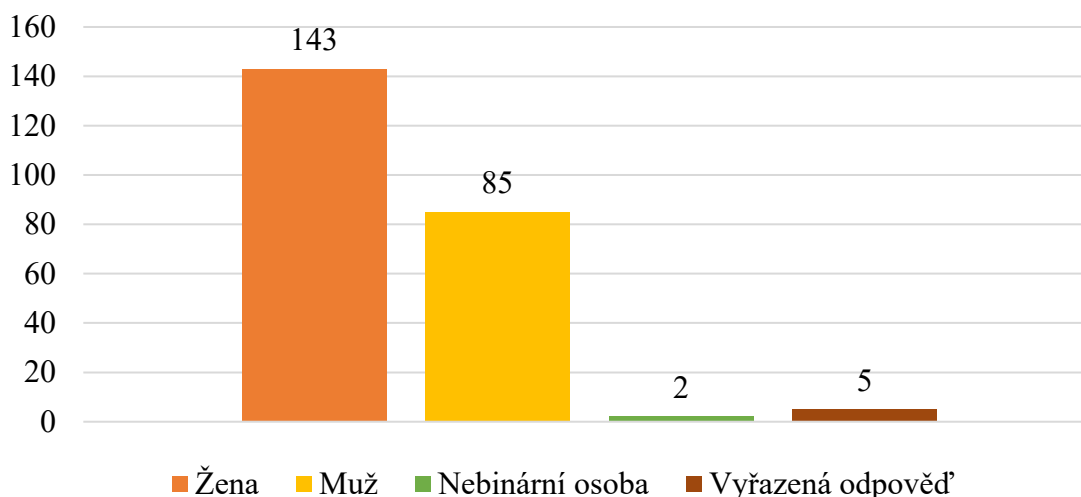
Získaná data z dotazníkového výzkumného šetření jsou zpracována prostřednictvím deskriptivních grafů a deskriptivních tabulek. K analýze dat jsou použity kontingenční tabulky. Ke zpracování výsledků jsou využity programy, jako jsou MS Excel a SPSS.

5.3 Charakteristika sběru dat a výzkumného souboru

Pro účely výzkumného šetření byli za cílovou skupinu zvoleni jedinci, které lze na základě předem určené věkové škály 15–26 let zařadit do sociální skupiny mládeže. Mládež jako skupina je pro potřeby výzkumného šetření podpořena jejími definicemi, a to především z pedagogického a sociologického hlediska (viz 1.1 *Přístupy k vymezení mládeže*).

Sběr kvantitativních dat probíhal online, a to v březnu 2023 za použití dotazníkového nástroje Google Formuláře, který umožnil v relativně krátkém časovém intervalu nasbírat určitý počet odpovědí. Současně se jedná o vyhovující nástroj pro zachování anonymity respondentů. Ke sběru dat byla využita metoda sněhové koule, jež spočívá v tzv. nabalování respondentů na základě předchozího doporučení. Tím lze tedy shrnout, že výzkumný soubor empirického šetření lze označit za soubor dostupný.

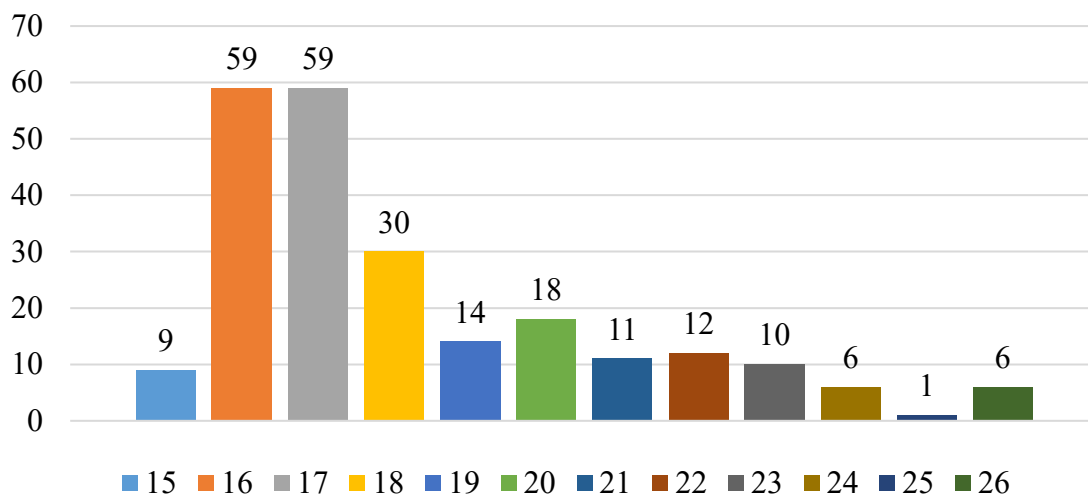
Co se týká charakteristiky výzkumného souboru, dotazník vyplnilo celkově 235 respondentů. Žádný z respondentů nebyl těsně po ukončení sběru dat vyřazen. Nicméně se počet respondentů ve výzkumném vzorku v určitých proměnných mírně odlišuje.

Graf 1 *Struktura výzkumného souboru: pohlaví a genderová identita*

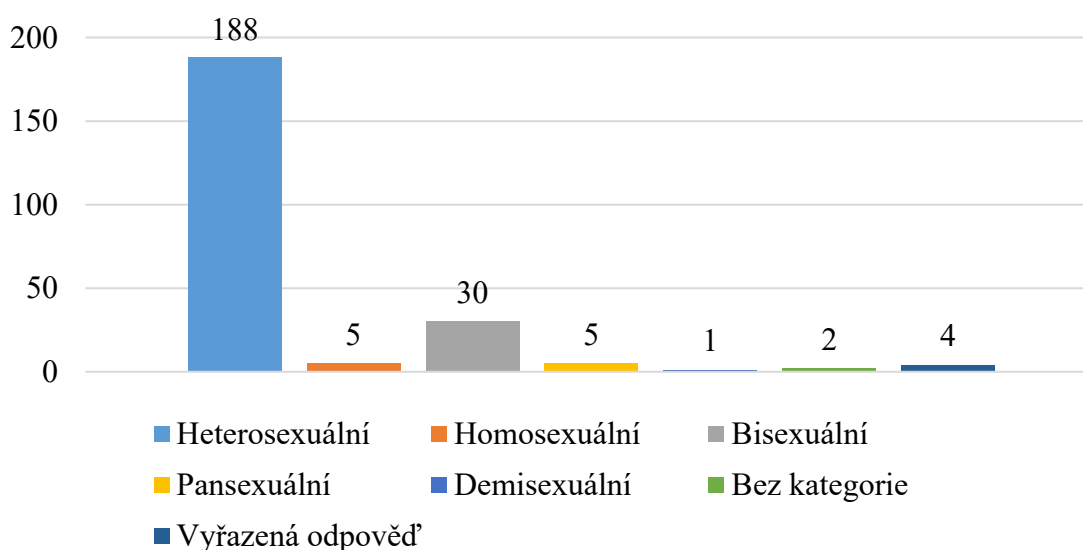
Z celkových 235 respondentů uvedlo 230 respondentů (100 %) své pohlaví nebo genderovou identitu. Pět odpovědí respondentů však bylo vyloučeno, jelikož v dotazníkové otázce v možnosti „jiné“ uvedli respondenti odpověď, která se neslučuje s běžnými odpověďmi (genderovou identitou) na tuto otázku. Jak tedy vypovídá graf 1, ve výzkumném

souboru mají nejpočetnější zastoupení ženy, kterých je dohromady 143 (62,2 %). Následují muži v počtu 85 respondentů (37,0 %). Možnost „jiné“ zvolilo 7 respondentů, přičemž dva respondenti (0,9 %) uvedli, že se identifikují jako nebinární osoby.

Graf 2 *Struktura výzkumného souboru: věk*

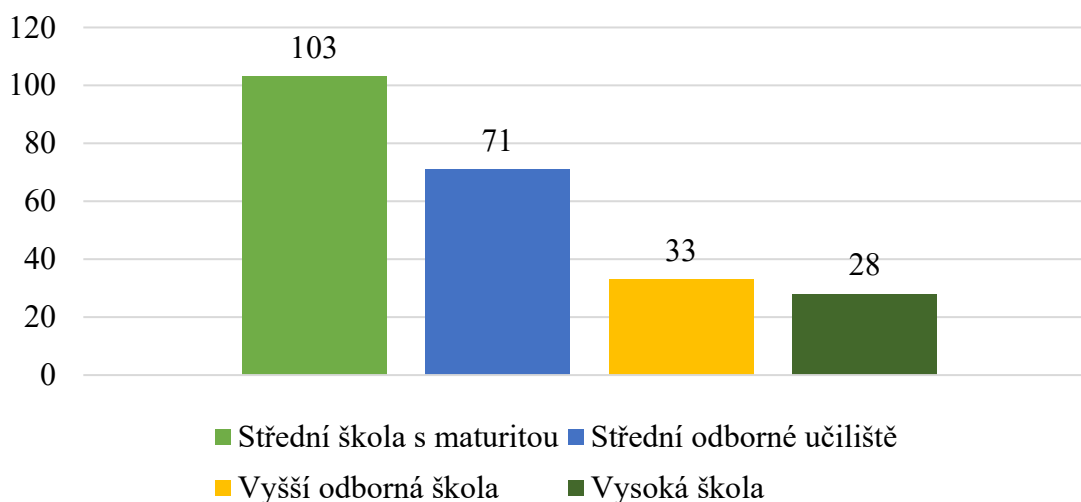
Z grafu 2 vyplývá charakteristika výzkumného souboru na základě věku. Nejvyšší zastoupení mají respondenti ve věku 16 let (59; 25,1 %) spolu s respondenty ve věku 17 let (59; 25,1 %). Další věkové četnosti respondentů jsou na úrovni 30 respondentů (12,8 %) nebo nižší úrovni. Nejméně zastoupený věk je 25. rok, jedná se o jediného respondenta (0,4 %). Na základě středních hodnot lze uvést, že z celkového vzorku 235 respondentů (100 %) tvoří průměr 18. rok věku, zatímco medián věku činí 17 let.

Graf 3 *Struktura výzkumného souboru: sexuální orientace*

Graf 3 vypovídá o vymezení výzkumného souboru podle uvedené sexuální orientace. Jedná se o důležitou proměnnou, jelikož se s ní pracuje v analýze dat. Respondenti měli možnost v jedenácté otázce uvést svoji sexuální orientaci prostřednictvím čtyř možností, kdy první možností byla orientace heterosexuální, druhou možností byla homosexuální orientace a třetí možnost byla zastoupena bisexuální orientací. Čtvrtá možnost byla otevřená, tím pádem respondenti mohli odpovídat volně.

231 respondentů (100 %) z celkových 235 respondentů náležitě odpovědělo na danou otázku. Dohromady čtyři odpovědi byly z této proměnné vyřazeny, jelikož neodpovídají žádné sexuální orientaci. Výzkumný soubor je nejvíce zastoupen respondenty s heterosexuální orientací (188; 81,4 %), následuje 30 respondentů (13,0 %) s bisexuální orientací, ve stejném počtu jsou respondenti s homosexuální orientací (5; 2,2 %) a pansexuální orientací (5; 2,2 %). Dotazník rovněž vyplnil 1 respondent (0,4 %) s demisexuální orientací a 2 respondenti (0,9 %), kteří se nekategorizují, jinými slovy lze tyto dva respondenty označit za queer respondenty.

Graf 4 *Struktura výzkumného souboru: stupeň navštěvované školy*

S ohledem na metodu sběru dat a osmou dotazníkovou otázku byla do čtvrté části dotazníku zařazena otázka týkající se stupně navštěvované školy. Z 235 respondentů (100 %) navštěvuje necelá polovina, 103 respondentů (43,8 %), střední školu s maturitou, dále 71 respondentů (30,2 %) dochází na střední odborné učiliště a 33 respondentů (14,0 %) dochází na vyšší odbornou školu. Nejméně zastoupenou skupinou jsou vysokoškolští studující, a to v počtu 28 respondentů (11,9 %). Přestože byla v možnostech odpovědi uvedena také základní škola, žádný z respondentů tuto odpověď nezvolil.

5.4 Výsledky výzkumného šetření

Prezentované výsledky výzkumného šetření jsou již zpracovány prostřednictvím kontingenčních tabulek, které slouží k samotné analýze dat. Ve vztahu ke stanovenému výzkumnému problému, cílům a předpokladům jsou míry zkušeností s formami sexuální viktimizace v kyberprostoru, tedy nátlakový sexting, přitěžující sexting, kyberflashing, sextortion, revenge porn, zesměšňování z důvodu sexuální orientace a ponižování z důvodu sexuální orientace, komparovány v kontextu sexuální orientace respondentů.

Jak je uvedeno v předchozí podkapitole, respondenti uvedli celkově pět typů sexuální orientace, kdy dva respondenty lze považovat za queer a čtyři respondenti byli z výzkumného vzorku s ohledem na otázku vyřazeni. Pro analýzu dat a zodpovězení stanovených výzkumných předpokladů (VP) je operováno s odpověďmi od 229 respondentů, jedná se tedy o 97,5 % respondentů z celkového počtu 235 respondentů (100 %). Z celkového počtu odpovědí je odečteno pět vyloučených odpovědí, avšak také dva respondenti, kteří se nekategorizují.

Sexuální orientace je na základě uvedených odečtů v kontingenčních tabulkách zpracována do dvou kategorií, které umožňují adekvátně pracovat s odlišnostmi v typech sexuální orientace a reagují na teoretická východiska včetně argumentace uvedené v podkapitole 5.1 *Výzkumný problém, cíle a předpoklady*. Kategorizace sexuální orientace je součástí následující tabulky (viz Tabulka 3).

Tabulka 3 Kategorizace sexuální orientace respondentů

Kategorie sexuální orientace	n	%
Heterosexuálové	188	82,1
Neheterosexuálové	41	17,9
Celkem	229	100

Jak vyplývá z tabulky 3, následující kontingenční tabulky udávají výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru z pohledu 188 heterosexuálních respondentů (82,1 %), kteří současně vybrali tuto odpověď z nabídky možných odpovědí v jedenácté otázce dotazníku. Druhý pohled přináší 41 respondentů (17,9 %), kteří v dané otázce vybrali možnost homosexuální nebo bisexuální orientace, případně uvedli volnou odpověď. V rámci volné odpovědi byla identifikována pansexualita a demisexualita.

Jednotlivé kontingenční tabulky v následujícím textu jsou přiřazeny k předem stanoveným výzkumným předpokladům.

VP 1: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi nátlakového sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 4 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: nátlakový sexting*

			Nátlakový sexting			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	141	29	18	188
		%	75,0	15,4	9,6	100
	Neheterosexuálové	n	12	9	20	41
		%	29,3	22,0	48,8	100
Celkem		n	153	38	38	229
		%	66,8	16,6	16,6	100

Tabulka 4 vypovídá o míře zkušeností respondentů s nátlakovým sextingem. Jde o typ sextingu, který se vyznačuje především nucením k zaslání intimních materiálů. Výsledky analýzy uvádějí, že 66,8 % respondentů (153) nemá žádné zkušenosti s nátlakovým sextingem, zatímco 33,2 % respondentů (76) má jednorázovou nebo opakovanou zkušenost s tímto jevem. Z aspektu sexuální orientace vyplývá, že neheterosexuální respondenti jsou terčem nátlakového sextingu častěji, konkrétně 70 % (29) z nich, oproti 25 % heterosexuálních respondentů (47). Co se týká četnosti, neheterosexuálové jsou častějšími oběťmi online sexuální viktimizace jak jednorázově (22,0 %), tak opakovaně (48,8 %). Výsledky analýzy umožňují **potvrdit výzkumný předpoklad VP 1.**

VP 2: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi přitěžujícího sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 5 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: přitěžující sexting*

			Přitěžující sexting			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	165	17	6	188
		%	87,8	9,0	3,2	100
	Neheterosexuálové	n	25	7	9	41
		%	61,0	17,1	22,0	100

		Přítěžující sexting			Celkem
		Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Celkem	n	190	24	15	229
	%	83,0	10,5	6,6	100

Přítěžující sexting, jehož podstata tkví ve vydírání jedince k zaslání intimní fotografie nebo videa, je předmětem tabulky 5. Z celkových výsledků vyplývá lepší výsledek oproti nátlakovému sextingu, kdy 83,0 % respondentů (190) bez ohledu na sexuální orientaci nezažila danou formu nekonsenzuálního sextingu. Pozitivním výsledkem je rovněž zjištění, že opakovaná viktimizační zkušenost je nižší (15; 6,6 %) než jednorázová zkušenost (24; 10,5 %).

Optikou sexuální orientace lze dojít k závěru, že v porovnání obou kategorií převažují neheterosexuální oběti přítěžujícího sextingu. Zkušenost s viktimizací se vyskytla celkem u 39,1 % respondentů (16) v této kategorii. Propočet viktimizace u heterosexuálů činí 12,2 % (23 respondentů), což je o 26,9 % příznivější výsledek než u neheterosexuálů. Negativním výsledkem je mj. i samotná četnost viktimizace neheterosexuálů. Opakovaná viktimizace prostřednictvím přítěžujícího sextingu je o 4,9 % vyšší než jednorázová viktimizace. Dochází tedy k **potvrzení výzkumného předpokladu VP 2**.

VP 3: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi kyberflashingu než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 6 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: kyberflashing*

			Kyberflashing			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	57	24	107	188
		%	30,3	12,8	56,9	100
	Neheterosexuálové	n	4	6	31	41
		%	9,8	14,6	75,6	100
Celkem		n	61	30	138	229
		%	26,6	13,1	60,3	100

Velmi specifická sexuální viktimizace v kyberprostoru spočívá v tzv. kyberflashingu. Tento rizikový online jev představuje situaci, kdy komunikant obdrží erotickou fotografii nebo video, aniž by o ní předem komunikátora požádal. V tomto případě byla zvolena varianta kyberflashingu ze strany osoby, kterou komunikant vůbec nezná.

Pro výzkumný soubor platí, že 73,4 % respondentů (168) někdy obdrželo nevyžádaný erotický materiál. Dokonce 60,3 % respondentů (138) z počtu 100 % respondentů (229) obdrželo nevyžádanou intimní fotografii nebo video opakovaně.

Kyberflashing nemá primární vazbu na sexuální orientaci. I přesto dochází ke zjištění, že respondenti s neheterosexuální orientací mají ve větší míře zkušenosti s jednorázovým i opakovaným kyberflashingem než respondenti s heterosexuální orientací. Celkově 90,2 % neheterosexuálních respondentů (37) má nějakou zkušenost s daným jevem, zatímco heterosexuální respondenti mají tuto zkušenost v 69,7 % (131), tedy o 20,5 % méně. **Výzkumný předpoklad VP 3** je v souladu s výsledkem analýzy **potvrzen**.

VP 4: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi sextortion než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 7 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: sextortion*

			Sextortion			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	173	12	3	188
		%	92,0	6,4	1,6	100
	Neheterosexuálové	n	31	5	5	41
		%	75,6	12,2	12,2	100
Celkem		n	204	17	8	229
		%	89,1	7,4	3,5	100

Jednou z velice vážných forem kybernetické sexuální viktimizace je sextortion neboli vydírání v online prostoru, kdy pachatel má k dispozici erotický materiál, na které je vyobrazena oběť.

Zkušenosti respondentů se sextortion jsou uvedené v tabulce 7. Příznivou zprávou je, že 89,1 % respondentů (204), kteří nemají vůbec žádnou zkušenost s formou online sexuálního vydírání. Sextortion zažilo celkově 25 respondentů, přičemž pouhých 8 respon-

dentů (3,5 %) má opakovanou zkušenost. I když je mezi respondenty velice úzký okruh jedinců s nějakou zkušeností se sextortion, je možné najít rozdíl mezi heterosexuály a jedinci s jinou než heterosexuální orientací.

Stejně jako tomu bylo u předchozích jevů, v případě sextortion převažují ve výzkumném souboru neheterosexuální respondenti jako častější oběti jednorázové, ale také opakované viktimizace. Dohromady 24,4 % neheterosexuálních respondentů (10) se stalo oběťmi, kdežto oběťmi z řady heterosexuálních respondentů se stalo 8,0 % zástupců (15) této kategorie. Výsledky proto vypovídají o **potvrzení výzkumného předpokladu VP 4**.

VP 5: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi revenge porn než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 8 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: revenge porn*

			Revenge porn			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	183	5	0	188
		%	97,3	2,7	0,0	100
	Neheterosexuálové	n	37	1	3	41
		%	90,2	2,4	7,3	100
Celkem		n	220	6	3	229
		%	96,1	2,6	1,3	100

Revenge porn lze na základě závažnosti umístit ještě na vyšší úroveň než sextortion. Přestože pachatel sextortion i revenge porn disponuje s intimním materiálem oběti, nyní již nejde o pohrůžku zveřejněním, ale dokonané jednání.

Tabulka 8 přináší pozitivní zprávu o převažující nezkušenosti respondentů s revenge porn v počtu 96,1 % respondentů (220). Zbývajících 9 respondentů (3,9 %) onu zkušenost má. Tři respondenti (7,3 %) mají opakovanou zkušenost, přičemž se řadí do neheterosexuální kategorie jedinců. Ostatních 6 respondentů (2,6 %) má jednu zkušenost se zveřejněním erotického materiálu. V tomto případě dokonce převažují heterosexuálové (5; 2,7 %). Z hlediska sexuálních kategorií dochází ke konstatování, že neheterosexuální respondenti v počtu 9,7 % (4) byli opětovně terčem častější viktimizace než heterosexuální respondenti (5; 2,7 %). **Výzkumný předpoklad VP 5 je potvrzen.**

VP 6: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji obětmi zesměšňování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 9 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: zesměšňování z důvodu sexuální orientace

			Zesměšňování z důvodu sexuální orientace			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	177	7	4	188
		%	94,1	3,7	2,1	100
	Neheterosexuálové	n	17	1	23	41
		%	41,5	2,4	56,1	100
Celkem		n	194	8	27	229
		%	84,7	3,5	11,8	100

Převažující sexuální viktimizace jedinců s neheterosexuální orientací v podobě zesměšňování v kyberprostoru je podle názoru autora více než očekávatelná. Důvodem je fakt, že lidé s neheterosexuální orientací nepatří do většinové skupiny dle sexuální orientace, což samo o osobě vede k nálepkování, předsudkům a stereotypům bez objektivního posouzení člověka jako celistvé osobnosti.

Z tabulky 9 tedy vyplývá, že sexuální orientace se stala předmětem zesměšňování u 27,1 % respondentů (35). Zbylých 84,7 % respondentů (194) nemá zkušenost se zesměšňováním z důvodu jejich sexuální orientace.

Rozdělením respondentů do stanovených dvou kategorií vyplývá jasná převaha online zesměšňování u respondentů s neheterosexuální orientací. Jeden neheterosexuál (2,4 %) má jen jednu zkušenost, avšak 56,1 % neheterosexuálních jedinců (23) z výzkumného souboru zažilo zesměšňování opakovaně z důvodu jejich sexuální odlišnosti. Celkově bylo zesměšňováno 58,5 % neheterosexuálních respondentů (24). Jednorázová nebo opakovaná viktimizace v podobě zesměšňování byla zaznamenána u 5,8 % heterosexuálních respondentů (11).

Z procentuálních výsledků zřetelně převažuje zesměšňování z důvodu sexuální orientace jako forma sexuální viktimizace v kyberprostoru u neheterosexuálních respondentů, a proto se **potvrzuje výzkumný předpoklad VP 6.**

VP 7: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji obětmi ponižování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.

Tabulka 10 *Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: ponižování z důvodu sexuální orientace*

			Ponižování z důvodu sexuální orientace			Celkem
			Nikdy	Jednou	Dvakrát a vícekrát	
Sexuální orientace	Heterosexuálové	n	178	7	3	188
		%	94,7	3,7	1,6	100
	Neheterosexuálové	n	20	5	16	41
		%	48,8	12,2	39,0	100
Celkem		n	198	12	19	229
		%	86,5	5,2	8,3	100

Vyšší viktimizace neheterosexuálních respondentů formou ponižování na základě sexuální orientace je autorem práce očekávána stejně jako tomu bylo u viktimizace skrze zesměšňování.

Ponižování, s ohledem na dotazníkovou otázku sedm, je v tomto případě použito jako pojem zahrnující ponižování jako takové, shazování jedince a vyvolávání pocitů méněcennosti z důvodu sexuální orientace. Z tabulky 10 lze vyčíst, že celkově 86,5 % respondentů (198) bez ohledu na sexuální orientaci nemá zkušenost s online ponižováním. Zbývajících 13,5 % respondentů (21) onu zkušenost má, kdy častější je ta opakovaná.

Ponižování, shazování a vyvolávání pocitů méněcennosti z důvodu sexuální orientace někdy zažila vcelku více než polovina neheterosexuálních respondentů. Jedná se o počet 57,2 % těchto respondentů (21). Stejnou formu online sexuální viktimizace někdy zažilo 5,3 % heterosexuálních respondentů (10).

Je očividné, že rozdíl mezi kategoriemi respondentů ve zkušenostech s online ponižováním podmíněným sexuální orientací je de facto markantní (rozdíl 51,9 %), tudíž lze **potvrdit poslední výzkumný předpoklad VP 7.**

Respondenti, kteří v dotazníkových otázkách 1–7 uvedli, že se stali obětmi některé z forem kybernetické sexuální viktimizace, měli možnost prostřednictvím otevřené a současně dobrovolné dotazníkové otázky osm uvést, na koho se ve škole či mimo školu ob-

rátili s prosbou o pomoc nebo řešení jejich negativní zkušenosti. Na tuto otázku odpovědělo dohromady 56 respondentů, tedy 24,5 % z 229 respondentů. V kontextu sexuálních kategorií na otázku odpovědělo 38 respondentů s heterosexuální orientací a 18 respondentů s neheterosexuální orientací.

U heterosexuálů převažovala odpověď, že se na nikoho s prosbou o pomoc řešení neobrátilo (18 respondentů). Další respondenti uvedli, že se 7 nich obrátilo na rodiče, 5 respondentů na kamaráda/ku, 5 respondentů se na nikoho neobrátilo, protože to nevnímali za potřebné. Ve dvou případech respondenti uvedli, že se obrátili sami na sebe, aby situaci řešili. Pouze jediný respondent uvedl, že situaci řešil s ředitelem školy.

Respondenti s neheterosexuální orientací uvedli, že se v 9 případech na nikoho neobrátili, další 4 respondenti se obrátili s žádostí o pomoc na kamaráda/ku. 3 respondenti si pomohli sami, jeden respondent se obrátil na svého partnera/ku. Jeden respondent uvedl, že se na nikoho neobrátil z důvodu studu.

Z výpovědí respondentů na otevřenou otázku vyplývá, že se většina z nich na nikoho neobrátila, v malém počtu se však obrátili na rodiče nebo kamarády/ky. Relativně zajímavým zjištěním je, že škola, resp. ředitel školy padl v této otázce pouze jednou. Nebyl tedy uveden žádný pedagogický pracovník ze školního poradenského pracoviště, který by leckdy mohl být řešením dané viktimizace nápomocný.

5.5 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření, zpracované na podkladu kvantitativního přístupu, metody dotazování a techniky dotazníku, se zaměřilo na zkušenosti mládeže s formami sexuální viktimizace v kyberprostoru. Respondenti, kterých bylo celkově 235, odpovídali na dvanáct otázek, a to jak se sexuálně viktimizačním obsahem, tak se sociodemografickým obsahem.

Pro výzkumné šetření byl vytyčen jeden hlavní cíl a dva dílčí cíle, přičemž všechny byly formulovány s ohledem na výzkumný problém. Předmětem výzkumného problému, cílů a předpokladů byly formy online sexuální viktimizace, konkrétně nátlakový sexting, přitěžující sexting, kyberflashing, sextortion, revenge porn, zesměšňování a ponižování z důvodu sexuální orientace, v kontextu sexuální orientace. Analýza dat, ke které sloužily kontingenční tabulky, pracovala s dvěma kategoriemi sexuální orientace. Kategorie rozdělily respondenty na heterosexuální a neheterosexuální. V tomto případě byl pro analýzu dat využit počet 229 respondentů, kteří náležitě odpověděli na otázku týkající se sexuální orientace.

Vyhodnocení hlavního cíle práce se neobejde bez dřívějšího vyhodnocení dílčích cílů. Dílčí cíl DC 1 se zaměřil na zjištění míry zkušeností respondentů se sexuální viktimizací v kyberprostoru prostřednictvím již zmíněných jevů. Na základě výsledků je možné u výzkumného vzorku kontaktovat převažující pozitivní trend v nezkušenosti s nějakou formou kybernetické sexuální viktimizace. Pozitivní trend lze pozorovat v rozsahu 61,0–96,1 % žádné zkušenosti. V tomto ohledu je výjimkou kyberflashing, se kterým má 73,4 % respondentů (168) bez ohledu na sexuální orientaci určitou zkušenost. Dílčí cíl DC 1 je splněn.

Dílčí cíl DC 2 se orientoval na komparaci míry zkušeností respondentů se sexuální viktimizací v kyberprostoru na základě jejich sexuální orientace. Výsledky komparace s ohledem na znění výzkumných předpokladů, určení častějších obětí dané viktimizace a potvrzení či zamítnutí výzkumných předpokladů jsou pro přehlednost součástí následující tabulky (viz Tabulka 11).

Tabulka 11 Přehled výsledků analýzy prevalence sexuální viktimizace v kyberprostoru

Výzkumný předpoklad	Častější oběti sexuální viktimizace v kyberprostoru	Potvrzení/zamítnutí výzkumného předpokladu
VP 1: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi nátlakového sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu
VP 2: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi přítěžujícího sextingu než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu
VP 3: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi kyberflashingu než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu
VP 4: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi sextortion než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu
VP 5: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi revenge porn než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu

Výzkumný předpoklad	Častější oběti sexuální viktimizace v kyberprostoru	Potvrzení/zamítnutí výzkumného předpokladu
VP 6: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi zesměšňování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu
VP 7: Respondenti s neheterosexuální orientací jsou častěji oběťmi ponižování z důvodu sexuální orientace než respondenti s heterosexuální orientací.	neheterosexuálové	potvrzení výzkumného předpokladu

Z tabulky 11 vyplývá zřetelná online sexuální viktimizace mládeže, která je součástí výzkumného souboru z dostupného výběru. Ve všech zkoumaných jevech je sexuální orientace faktor vyššího a častějšího viktimizačního procesu. Sexuální orientaci lze proto označit za významný viktimizační faktor, jež se podle Čírtkové (2013) řadí do osobnostních viktimologických faktorů. Danými zjištěními je konstatováno naplnění dílčího cíle DC 2.

Oba dílčí cíle byly podle názoru autora práce splněny, tudíž z toho vyplývá, že je splněn také hlavní cíl výzkumného šetření. Byla zjištěna míra zkušeností mládeže se sexuální viktimizací v kyberprostoru z hlediska sexuální orientace heterosexuální a neheterosexuální.

Součástí shrnutí výzkumného šetření by mělo být mj. porovnání s jinými výzkumy. Podle názoru autora práce není na 100 % možné zjištění uvedená v bakalářské práci komparovat s výsledky jiných výzkumů. Důvodem je to, že hlavně v českém prostředí nejsou výzkumy, které by v jednom výzkumném vzorku rozlišovaly respondenty s heterosexuální a neheterosexuální orientací. Valná většina výzkumů se zabývá sexuální viktimizací bez vyššího apelu na sexuální orientaci jako hlavní faktor viktimizace. Sexuální orientace jako viktimologický faktor je předmětem zkoumání přímo se zaměřením na LGBT+ lidi, tedy na respondenty s neheterosexuální orientací. Příkladem mohou být výzkumy organizací Queer Geography, In Iustitia nebo Konsent. Jednou z výjimek je výzkum Veřejného ochránce práv, ve kterém se uvádí, že LBGT+ lidé mají vyšší zkušenosti s obtěžováním nebo diskriminací (srov. s Šabatová, 2019).

Závěr

Bakalářská práce s názvem *Sexuální viktimizace mládeže v kyberprostoru* se zaměřila na propojení dvou témat, konkrétně na viktimizaci v sexuální oblasti, kterou je možné vnímat jako součást etopedické problematiky, ve spojení s kyberprostorem jakožto specifickým prostředím, v němž se současná mládež zcela běžně pohybuje. Kyberprostor lze na základě teoretických východisek považovat za místo, jehož dynamický rozvoj a negativní aspekty umocňují vznik stále sofistikovanějších podob kyberkriminality a kyberdelikvence. Vlivem této skutečnosti dochází i k různým variantám online viktimizace, kdy sexuální viktimizace v kyberprostoru patří mezi nejzávažnější varianty z toho důvodu, že se dotýká intimních osobnostních charakteristik jedinců a porušuje mravní rovinu chování a jednání.

Prostřednictvím čtyř kapitol bakalářská práce definovala nejdůležitější termíny a jevy, které se vztahují k mládeži, současnému diverznímu přístupu k lidské sexualitě, ale také k formám online kriminality a delikvence, a z nich plynoucí viktimizace. Pátá kapitola představila metodologické aspekty a výsledky výzkumného šetření. Z analýzy získaných dat vyplývá, že nadpoloviční většina respondentů v rozmezí 61,0–96,1 % nemá, s výjimkou kyberflashingu, žádné zkušenosti s vybranými formami online sexuální viktimizace. Dané zjištění je podle názoru autora pozitivní zpráva jednak pro samotné respondenty (nejen s ohledem na jejich sexuální orientaci) a jejich vrstevníky, ale také pro pedagogické pracovníky, rodiče nebo bezpečnostní složky, jež se podílejí na realizaci (viktimologické) kyberprevence a podpoře či řešení případů sexuální viktimizace v kyberprostoru. Negativním zjištěním ve vztahu k výzkumnému problému, hlavnímu cíli a předpokladům je, že v případě jednorázové a také opakované zkušenosti ve všech formách online sexuální viktimizace jsou neheterosexuální respondenti častějšími oběťmi. Co se týká stanoveného cíle bakalářské práce uvedeného v *Úvodu*, lze jej se zřetelem na teoretická východiska i výsledky výzkumného šetření označit za splněný.

Předkládaná práce může podle názoru autora sloužit jako podnět k dalšímu zkoumání, a to nejen z aspektu zkušeností se sexuální viktimizací v kyberprostoru v porovnání heterosexuálních a neheterosexuálních lidí. Další zkoumání se mohou vztahovat na formy online sexuální viktimizace, které nebyly součástí výzkumného šetření, případně se předmětem zájmu mohou stát rizikové sexuální jevy mimo kyberprostor. Mj. se mohou další výzkumná šetření více zaměřit na předcházení možných limitů zkoumání. V této práci bylo možné identifikovat limity výzkumného šetření, jako jsou nerovnoměrné rozložení

respondentů na základě pohlaví a genderové identity, věku, sexuální orientace nebo možnost otevřených odpovědí, ze kterých mohou být získány informace neslučitelné se zaměřením daného šetření.

Z pohledu praxe může daná bakalářská práce být podkladem pro přípravu a realizaci viktimologického preventivního programu, který by akcentoval nejen formy sexuální viktimizace v přirozeném prostředí a v kyberprostoru, ale rovněž by využíval prvky diverzity a inkluze lidí s jinou než heterosexuální orientací.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- Antl, M., & Kraus, B. (2017). Mládež. In V. Bělík, S. Hoferková, B. Kraus, M. Antl, J. Hubert, I. Jedličková, J. Kasal, J. Kučírek, S. Pelcák, T. Raszková, E. Šimková, & L. Špráchalová. *Slovník sociální patologie* (s. 51). Grada Publishing.
- Blažek, P., Fischer, S., & Škoda, J. (2019). *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Grada.
- Blinka, L., & Ševčíková, A. (2014). Rodičovská mediace používání internetu u dětí. In A. Ševčíková, D. Šmahel, L. Blinka, H. Macháčková, L. Dědková, & A. Černá. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu* (s. 161–173). Grada.
- Cejp, M. (2018). *Kriminologický výzkum: praktická příručka*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Čech, T. (2015). Prevence. In M. Miovský, T. Adámková, M. Barták, L. Čablová, T. Čech, P. Doležalová, L. Endrödiiová, R. Gabrhelík, M. Charvát, L. Jurystová, L. Macková, V. Pavlas Martanová, M. Nejedlá, M. Nevoralová, P. Novák, O. Orosová, L. Skácelová, L. Šťastná, M. Širůčková, ... J. Zapletalová. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (s. 143–148). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Čírtková, L. (2013). *Forenzní psychologie* (3., upr. vyd.). Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Čírtková, L. (2023). *Právní psychologie v aktuálních tématech*. Galén.
- Fafejta, M. (2016). *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Portál.
- Firstová, J., & Zámek, D. (2021). *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Wolters Kluwer.
- Fischer, S., Škoda, J., Svoboda, Z., & Zilcher, L. (2014). *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Stanislav Juhaňák – Triton.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu* (2., rozš. české vyd.). Paido.
- Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I., Barilik, I. N., Bohuslav, L., Cejp, M., Drápal, J., Firstová, J., Háková, L., Holas, J., Hořák, J., Karabec, Z., Kudrlová, K., Marešová, A., Moulisová, M., Musil, J., Navrátilová, J., Podaná, Z., Říha, J., Tomášek, J., Večerka, K., & Zeman, P. (2019). *Kriminologie* (5., aktualiz. vyd.). Wolters Kluwer.

- Hamanová, J. (2015). Dospívání a některé jeho zdravotní problémy. In J. Machová, D. Kubátová, J. Hamanová, P. Kabíček, E. Mrázová, Z. Svoboda, & I. Wedlichová. *Výchova ke zdraví* (2., aktualiz. vyd.) (s. 183–204). Grada.
- Hollá, K. (2016). *Sexting a kyberšikana*. Iris.
- Hroncová, J., Niklová, M., Dulovics, M., Hronec, M., & Sámelová, S. (2020). *Sociológia výchovy a sociálna patológia pre pedagógov*. IPV Inštitút priemyselnej výchovy, s.r.o.
- Hulanová, L. (2012). *Internetová kriminalita páchaná na deťoch: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Triton.
- Chomová, Z. (2014). Co je sexuální násilí?: úvod do tématu. In P. Kutálková, & E. Kobová (Eds). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* (s. 15–30). In Iustitia.
- Kimplová, T., Jochmannová, L., & Svoboda, J. (2023). *Psychologie rodiny*. Grada.
- Klimek, L., Ferenčíková, S., Holcr, K., Kantorová, M., Klátik, J., Košecká, D., Maďar, M., Mencerová, I., Michal'ov, L., Polák, P., Romža, S., Štrkolec, M., & Tóthová, V. *Kriminológia: vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Wolters Kluwer
- Kolář, Z., Raudenská, V., Rymešová, J., Šikulová, R., & Vališová, A. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Grada.
- Kolouch, J. (2016). *CyberCrime*. CZ.NIC, z.s.p.o.
- Kolouch, J., Bašta, P., Kropáčová, A., & Kunc, M. (2019). *CyberSecurity*. CZ.NIC, z.s.p.o.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Dobešová, P. (2021). *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Křišová, D., & Poláčková, M. (2022). *Děti to chtěj vědět taky: o respektujících vztazích a sexuálním zdraví*. Konsent.
- Krupička, J. (2021). Kyberkriminalita. In J. Jelínek, A. Brandtner, M. Dvořák, I. Galovcová, J. Krupička, J. Mulák, V. Pelc, P. Polák, D. Šelleng, k. Tejnská, M. Tittlová & J. Tlapák Navrátilová. *Kriminologie* (s. 477–502). Leges.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Linková, M. (2015). Člověk v síti vztahů: Uvedení do sociální psychologie. In S. Bendl, V. Blažková, M. Linková, J. Mojžíšová, J. Pávková, I. Syřiště, & M. Zvírotsky. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru* (s. 157–190). Grada.
- Matoušek, O., & Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže* (3., aktualiz. vyd.). Portál.
- McQuail, D. (2009). *Úvod do teorie masové komunikace* (4., rozš. a přeprac. vyd.). Portál.

- Millová, K. (2016a). Mladá dospělost. In M. Blatný (Ed.). *Psychologie celoživotního vývoje* (s. 117–140). Nakladatelství Karolinum.
- Millová, K. (2016b). Krátké uvedení do psychologie celoživotního vývoje. In M. Blatný (Ed.). *Psychologie celoživotního vývoje* (s. 17–22). Nakladatelství Karolinum.
- Miovský, M. (2015a). Historie a současné pojetí primární prevence rizikového chování v České republice. In M. Miovský, L. Skácelová, J. Zapletalová, P. Novák, M. Barták, P. Bártík, M. Budinská, L. Čablová, M. Černý, P. Doležalová, R. Gabrhelík, N. Holická, M. Charvát, M. Jindrová, L. Jurystová, M. Kolář, S. Majtnerová Kolářová, P. Kubů, L. Macková, ... M. Veselá. *Prevence rizikového chování ve školství* (s. 17–33). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Miovský, M. (2015b). Definice hlavních typů rizikového chování, na které se ve školské prevenci zaměřujeme. In M. Miovský, L. Skácelová, J. Zapletalová, P. Novák, M. Barták, P. Bártík, M. Budinská, L. Čablová, M. Černý, P. Doležalová, R. Gabrhelík, N. Holická, M. Charvát, M. Jindrová, L. Jurystová, M. Kolář, S. Majtnerová Kolářová, P. Kubů, L. Macková, ... M. Veselá. *Prevence rizikového chování ve školství* (s. 113–115). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Novotná, H., & Šťovíčková Jantulová, M. (2019). Rozvaha výzkumného projektu. In H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová, K. Bártová, M. Heřmanský, J. Lindová, K. Müller, I. Poláčková Šolcová, G. Seidlová Málková, V. Seidlová, & M. Zandlová. *Metody výzkumu ve společenských vědách* (s. 35–56). Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.
- Novotný, O., Zapletal, J., Brabcová, I., Cejp, M., Karabec, Z., Marešová, A., Musil, J., Neumann, J., Navrátilová, J., Osmančík, O., Scheinost, M., Suchánek, R., Štablová, R., Válková, J., Večerka, K., Zoubková, I., Chromá, M., & Horálková, M. (2004). *Kriminologie*. ASPI.
- Ondrejkovič, P., Bakošová, Z., Bednárík, R., Kasanová, A., Lubelcová, G., Marková, D., Masár, O., Míková, Z., Nábělek, L., Poláková, E., Poliaková, E., Rusnáková, J., Sedláková, D., Šramová, B. (2009). *Sociálna patológia*. Veda.
- Procházka, I. (2014). Potřeba dalšího coming outu: lesby, gayové, bisexuální a transgender osoby jako oběti sexuálního násilí. In P. Kutálková, & Ľ. Kobová (Eds). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* (s. 175–180). In Iustitia.
- Průcha, J., Mareš, J., & Walterová, E. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd.). Portál.

- Růžička, M., & Vožechová, J. (2016). Terminologie z oblasti speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením a narušením. In K. Kroupová, L. Baše, A. Hanáková, K. Krahulcová, E. Martinková, L. Pastieriková, V. Regec, M. Růžička, E. Urbanovská, & J. Vožechová. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy* (s. 221–238). Grada.
- Sak, P. (2007). Informační společnost – nová fáze evoluce. In P. SAK, J. Mareš, H. Nová, V. Richter, K. Saková, & J. Skalková. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerovaném světě* (s. 11–36). Portál.
- Smejkal, V. (2022). *Kybernetická kriminalita* (3. rozš. a aktualiz. vyd.). Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
- Smith, K. I. (2014). Na okraji společnosti a současně v jejím středu: sexuální násilí a marginalizované skupiny ve Spojeném království. In P. Kutálková, & L. Kobová (Eds). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* (s. 119–132). In Iustitia.
- Smolík, J. (2017). *Subkultury mládeže: sociologické, psychologické a pedagogické aspekty*. Mendelova univerzita v Brně.
- Spilková, J. (2010). Psychosexuální vývoj. In P. Weiss, S. Brichcín, B. Čepická, P. Čepický, H. Fifková, M. Hanuš, J. E. Jirásek, J. Justinová, S. Kratochvíl, M. Krejča, V. Kubíček, I. Kuklová, Z. Líbalíová, M. Mitlöhner, M. Mrázek, Z. Pastor, I. Procházková, J. Spilková, L. Stárka, P. Strnad, L. Janáčková, T. Šrámková, L. Šulová, O. Trojan, R. Uzel, J. Válka, F. Vrhel, L. Zámečník, M. Zikmundová, J. Zvěřina, & A. Žourková. *Sexuologie* (s. 93–106). Grada Publishing.
- Szotkowski, R., Kopecký, K., & Dobešová, P. (2020). *Sexting u českých dětí*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Ševčíková, A. (2014). Vystavení se sexuálním obsahům na internetu u nezletilých. In A. Ševčíková, D. Šmahel, L. Blinky, H. Macháčková, L. Dědková, & A. Černá. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu* (s. 99–118). Grada.
- Širůčková, M. (2015). Rizikové chování. In M. Miovský, T. Adámková, M. Barták, L. Čablová, T. Čech, P. Doležalová, L. Endrödiová, R. Gabrhelík, M. Charvát, L. Jurystová, L. Macková, V. Pavlas Martanová, M. Nejedlá, M. Nevoralová, P. Novák, O. Orosová, L. Skácelová, L. Šťastná, M. Širůčková, ... J. Zapletalová. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (s. 161–166). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Urban, L. (2022). *Sociologie: klíčová témata a pojmy* (2., dopl. a aktualiz. vyd.). Grada.

- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (3., přeprac. a dopl. vyd.). Karolinum.
- Válková, H., Kuchta, J., Hulmáková, J., Buriánek, J., Černíková, V., Čírtková, L., Firstová, J., Netík, K., & Smejkal, V. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky* (3. vyd.). C. H. Beck.
- Viktorová, L., & Zielina, M. (2015). Kyberpsychologie – stručný průvodce oborem. In J. Šmahaj, & M. Zielina (Eds.). *Úvod do kyberpsychologie* (s. 7–28). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Velikovská, M. (2016). *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status obětí a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Grada.
- Završník, A. (2008). Definiční problémy a kriminologická specifika kyberzločinu. In T. Gřivna, & R. Polčák (Eds.). *Kyberkriminalita a právo* (s. 26–48). Auditorium.
- Zoubková, I., Cejp, M., Marešová, A., Moulisová, M., Nikl, J., & Scheinost, M. (2011). *Kriminologický slovník*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Elektronické zdroje

- Barlow, J. P. (1996). *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. Electronic Frontier Foundation. <https://www.eff.org/cyberspace-independence>.
- Cambridge University Press & Assessment (2023). *Cyber-flashing*. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cyber-flashing>.
- Centrum prevence rizikové virtuální komunikace (2019, 14. ledna). *Co je sexting?*. E-Bezpečí. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/trivium-projektu-ebezpeci/71-trivium/1422-co-je-sexting>.
- Centrum prevence rizikové virtuální komunikace (2021, 10. října). *Co je revenge porn*. E-Bezpečí. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/2341-revenge-porn>.
- Český statistický úřad (2023, 22. listopadu). *Počty škol, tříd, dětí, žáků a studentů ve vzdělávací soustavě ČR dle druhu školy*. https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?_afPfm=VYSTUP&_afPfm=VYSTUP-objekt&pvo=VZD01&z=T&f=TABULKA&katalog=30848&str=v62.
- Dům zahraniční spolupráce, & Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2023). *Schéma vzdělávacího systému České republiky 2022/23*. https://www.dzs.cz/sites/default/files/2023-02/Schema_vzdelavaciho_systemu_CR_23.pdf.
- European Commission (2023). *Youth: Overview*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/youth>.

- Federální centrum pro zdravotní výchovu (2017). *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě: rámec pro tvůrce osnov, vzdělávací a zdravotnické instituce a odborníky*. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s. https://planovanirodiny.cz/storage/Standardy_pro_sexualni_vychovu_v_Evrope.pdf.
- Institut pro restorativní justici (2023). *O restorativní justici*. <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>.
- Jaishankar., K. (2009). Sexting: A new form of Victimless Crime?. *International Journal of Cyber Criminology*, 3(1), 21–25. <https://www.cybercrimejournal.com/pdf/editorialijccjan2009.pdf>.
- Jewkes, R., Sen, P., & Garcia-Moreno, C. (2002). Sexual Violence. In E. G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Zwi, & R. Lozano (Eds.). *World Report on Violence and Health* (pp. 147–181). World Health Organization. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf.
- Jonášová, I. (2012, 15. dubna). *Rizikové sexuální chování*. Šance dětem. <https://sance-detem.cz/rizikove-sexualni-chovani>.
- Kahuda, F. (2018, 10. listopadu). *Mládež (MSgS)*. Sociologická encyklopedie. [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ml%C3%A1de%C5%BE_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ml%C3%A1de%C5%BE_(MSgS)).
- Knolová, I. (2017, 19. června). *Policie vydala celoevropské varování ve věci internetového zneužívání a vydírání dětí*. Policie České republiky. <https://www.policie.cz/clanek/policie-vydala-celoevropske-varovani-ve-veci-internetoveho-zneuzivani-a-vydirani-deti.aspx>
- Knytl, M. (2019). *Rizikové chování v reálném a virtuálním prostředí v kontextu školní docházky* [diplomová práce, Univerzita Hradec Králové]. Theses.cz. <https://theses.cz/id/1bah57/STAG90539.pdf>.
- Kopecký, K. (2017). Kyberflashing – staronový druh sexuálního kontaktu v online světě. *E-Bezpečí*, 2 (2), 8–10. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1255>.
- Kopecký, K. (2020). Co dělat, když tě někdo vydírá?. *E-Bezpečí*, 5 (1), 104–107. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/1873-co-delat-kdyz-te-nekdo-vydira>.
- Kopecký, K. (2023). Zásady efektivní prevence rizikového chování v online prostředí. *E-Bezpečí*, 8 (2), 32–34. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=3608>.
- Macek, J. (2003). *Kyberprostor (Cyberspace)*. Revue pro média. <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/kyberprostor.htm>.

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2010, 1. listopadu). *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2019, 18. března). *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027*. https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.
- NCOZ (2023). *Výroční zpráva NCOZ 2022*. Policie České republiky. <https://www.policie.cz/clanek/vyrocní-zpráva-ncoz-2022.aspx>.
- Pavlica, K. (2021, 10. října). *Přitažlivost, chování a identita. Jak se zorientovat v sexuální orientaci?*. Prague Pride. <https://www.praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1689-jak-se-zorientovat-v-sexualni-orientaci>.
- Pitoňák, M., & Macháčková, M. (2022). *Standardy a doporučení pro zjišťování společenského postavení, diskriminace a násilí vůči neheterosexuálním a genderově rozmanitým osobám*. Národní ústav duševního zdraví. https://www.queergeography.cz/web2/wp-content/uploads/2022/11/Toolkit_Rise_up_8_web.pdf.
- Policie ČR (2023a). *Odbor hospodářské kriminality*. Policie České republiky. <https://www.policie.cz/clanek/uskpv-ohk-odbor-hospodarske-kriminality.aspx>.
- Policie ČR (2023b). *Národní centrála proti terorismu, extremismu a kybernetické kriminalitě SKPV*. Policie České republiky. <https://www.policie.cz/clanek/narodni-centrala-proti-terorismu-extremismu-a-kyberneticke-kriminalite.aspx>.
- Policie ČR (2023c). *Preventivní akce a projekty*. Policie České republiky. <https://www.policie.cz/clanek/akce-a-projekty-655004.aspx>.
- Pražské centrum primární prevence (2023). *Co je rizikové sexuální chování a nevhodné projevy sexuality*. Prevence-Praha.cz. <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove.html>.
- Procházka, I., Weiss, P., & Kodl, P. (2022). *Viktimizace*. 004.cz. <http://www.004.cz/viktimizace>.
- Rada Evropy (2011, 11. května). *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)*. <https://rm.coe.int/1680462471>.
- Sak, P. (2018, 10. listopadu). *Mládež*. Sociologická encyklopedie. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ml%C3%A1de%C5%BE>.

- Suler, J. (1998a). *The Basic Psychological Features of Cyberspace: Elements of a Cyberpsychology Model*. Psychology of Cyberspace. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>.
- Suler, J. (1998b). *The Online Disinhibition Effect*. Psychology of Cyberspace. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html#game>.
- Šabatová, A. (2019). *Být LGBT+ v Česku: zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti: výzkum veřejného ochránce práv 2019*. Kancelář veřejného ochránce práv. <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>.
- United Nations, & UNESCO (2023). *Definition of youth*. UNESCO. <https://www.unesco.org/en/youth>.
- WHO (2023). *Sexual health*. World Health Organization. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*, ve znění pozdějších předpisů (2023, 1. ledna). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.
- Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích)*, ve znění pozdějších předpisů (2023, 1. července). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-127>.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů (2023, 1. července). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*, ve znění pozdějších předpisů (2018, 1. ledna). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>.
- Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání)*, ve znění pozdějších předpisů (2022, 15. září). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-132>.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů (2022, 28. června). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.
- Zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti)*, ve znění pozdějších předpisů (2022, 6. srpna). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-181>.

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (2022, 1. února). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-251>.

Seznam objektů

Seznam tabulek

Tabulka 1 Podoby sexuální orientací/identit	19
Tabulka 2 Příklady sekundární újmy způsobené obětí trestných činů	38
Tabulka 3 Kategorizace sexuální orientace respondentů	55
Tabulka 4 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: nátlakový sexting	56
Tabulka 5 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: přitěžující sexting	56
Tabulka 6 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: kyberflashing	57
Tabulka 7 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: sextortion	58
Tabulka 8 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: revenge porn	59
Tabulka 9 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: zesměšňování z důvodu sexuální orientace	60
Tabulka 10 Výsledky sexuální viktimizace v kyberprostoru: ponižování z důvodu sexuální orientace	61
Tabulka 11 Přehled výsledků analýzy prevalence sexuální viktimizace v kyberprostoru	63

Seznam grafů

Graf 1 Struktura výzkumného souboru: pohlaví a genderová identita	52
Graf 2 Struktura výzkumného souboru: věk	53
Graf 3 Struktura výzkumného souboru: sexuální orientace	53
Graf 4 Struktura výzkumného souboru: stupeň navštěvované školy	54

Seznam obrázků

Obrázek 1 Výňatek schématu vzdělávací soustavy České republiky 2022/2023	11
---	----

Příloha

Příloha A Znění dotazníku

Ahoj, prosím o vyplnění tohoto dotazníku, který se zabývá zkušenostmi s negativními jevy ze sexuální oblasti v prostředí internetu/kyberprostoru. Vyplnění je dobrovolné a získané údaje budou anonymně zpracovány*. Dotazník zabere zhruba 10 minut a je určen osobám ve věku od 15 do 26 let.

Předem děkuji za vyplnění.

Martin Knytl

student speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové

** Vyplněním dotazníku dáváš souhlas s jeho zpracováním.*

V otázkách 1–7 uveď, jaké časté máš zkušenosti s danými jevy v prostředí internetu/kyberprostoru:

- 1. Stalo se ti někdy, že jsi byl/a nucen/a k zaslání intimní fotografie nebo videa?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 2. Stalo se ti někdy, že jsi byl/a vydírán/a k zaslání intimní fotografie nebo videa?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 3. Stalo se ti někdy, že jsi dostal/a intimní fotografii nebo video od někoho, koho neznáš?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 4. Vyhrožoval ti někdy někdo, že zveřejní tvoji intimní fotografii nebo video na internet?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 5. Zveřejnil někdy někdo tvoji intimní fotografii nebo video na internet bez tvého souhlasu?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 6. Dělal si někdy někdo z tebe legraci kvůli tvé sexuální orientaci. ***
nikdy jednou dvakrát a vícekrát
- 7. Ponižoval, shazoval nebo vyvolal v tobě někdy někdo pocity méněcennosti kvůli tvé sexuální orientaci?**
nikdy jednou dvakrát a vícekrát

Navazující otázka 8:

8. V případě, že máš negativní zkušenost s některým z jevů, na koho jsi se obrátil/a ve škole anebo mimo ni s prosbou o pomoc/řešení?

.....

V otázkách 9–12 uveď, prosím, několik informací o sobě:

9. Jakého jsi pohlaví nebo genderové identity?

a) žena b) muž c) jiné:

10. Kolik je ti let?

.....

11. Jaké jsi sexuální orientace?

a) heterosexuální
b) homosexuální
c) bisexuální
d) jiná:

12. Do které školy momentálně docházíš?

a) základní škola
b) střední škola s maturitou
c) střední odborné učiliště
d) vyšší odborná škola
e) vysoká škola